

Vásárhelyi Antal: *Kocka Mátrix*

Lapszámunk 1. 7–15. oldalait Tóth György és Vásárhelyi Antal a bukaresti Magyar Kulturális Intézetben megrendezett közös kiállításának anyagával illusztráltuk.

PAPP ATTILA ZSOLT

Végül én, Mary Shelley

Mindig délnek tartottunk. Maroknyi, fogyatkozó csapat, komoly, északi emberek, akik Athénon keresztül közelítenék meg Jeruzsálemet.

Jól fejlett küldetéstudatunk sem feledteti a lányt, aki magányosan táncolt a londoni bálteremben. Vagy az orgonistát, aki úgy töltötte meg étellel elhagyott templomát, hogy nem látogatták meg esténként a külvilág vádló kísértetei.

A táj, amely most élénk tárul, attól kölcsönzi opálos ragyogását, hogy halott istenek rejtőztek el benne. Látnak bennünket és egymást is. Csak a tekintet hiányzik, amelyik visszanezne rájuk. Üres szemből maradt belőlünk, mire a Léman-tó dombos paradicsomába értünk.

A világ nélkülünk tökéletesen értelmetlen – elmerült füvek, fák, hegyek, vizek egyszerre megható és nevetséges álcája alá.

Amíg elérnénk úticélunkat, a becsvágy végez a férfiakkal, ha nem is tudnak róla. Percyt, aki nem hitt istent, sem menthette meg az ész az elemektől. Végül én, Mary Shelley leszek a legotthonosabban idegen e földön: valakinek számlálni kell a veszteségeket.

Halottaink magukra ismernének bennünk, de nem tükrözünk semmit. A szél úgy süvít át rajtunk, mintha nem érzékelné áttetsző csontjainkat.

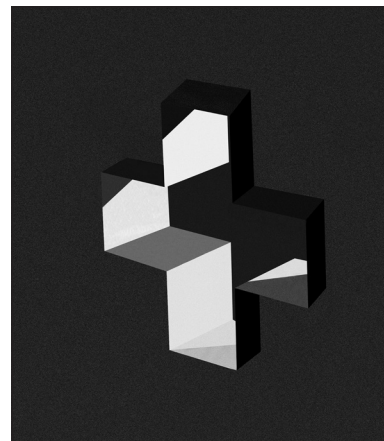
Athén egyre távolabb kerül már, de még elérhetem Rómát. Azzal áltatom magam, hogy választhattam volna – örökké árnyéka legyek egy óriásnak. A magaslatról, ahol megpihenek, belátható minden. Az arénák áldozati véres játszma és az elfelejtett rítusok a kihalt Szent Péter téren – rovátkák egy érme mindkét oldalán.

Ha választhattam volna, nem itt lennék. Barátkozom meghitt szörnnyemmel, érzem, ahogy egyre nőnek bennem. A képzelet nem engedelmeskedett soha a szabad akaratnak. Álom vagy képzet, visszaverődés a holt falakról: megnyugszom abban, hogy Rómában nem halhatok meg másként, mint a rómaiak.



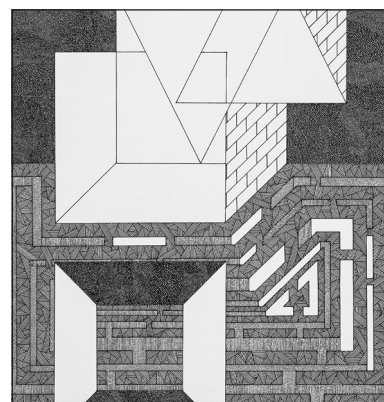
„A pokolba vezető út kritikusi erőtlenséggel van kikövezeve”

INTERJÚ
LAPIS JÓZSEFFEL /2



Lövétei Lázár László

VERSEI /7



Balthasar Waitz

VERSEI /9

„A pokolba vezető út kritikusi erőtlenséggel van kikövezve”

Interjú Lapis József irodalomtörténésszel



– Nem gyakori az, hogy egy lelkileg egészséges kamasz egy reggel felébred és azt mondja: „anyu, én irodalomkritikus akarok lenni!” Számodra mennyire (és mikortól) volt tudatos, hogy ezen a pályán haladsz tovább?

– Már csak azért sem gyakori, mert ez egy nem létező hivatás. Honnan is kaphatnánk hozzá mintát? Ha úrhajós szeretne lenni a gyerek, példaként ott van Farkas Bertalan vagy Luke Skywalker, az utóbbi időben pedig egyre több nő úrhajós is. Kritikussal hol lehet találkozni? Esetleg a *Lecsó* című rajzfilmben, de ott ugye csak akkor kezdünk rokonszenvezni vele, amikor feladja a munkáját, és egyszerű fogyasztó lesz. Vagy ismerjük Kölcsey és Berzsenyi recenzió-csörtéjét. Kritikus nincs, ha mégis, akkor kellemetlen fráter. Fogékony kamaszként az irodalom a fontos, az olvasás és az írás mint önkifejezés. Könyvek, regények, versek.

Nálam az irodalommal foglalkozás nem családi minta (akkor most vasutas lennék), az olvasás szeretete viszont családi örökség. Irodalomkritikus a debreceni Alföld Stúdió hatására lettem, amelyet akkor Szirák Péter és Fodor Péter vezettek. Amit tudok az irodalom értelmezéséről, azt ott és tőlük, illetve a Debreceni Egyetem magyar és angol szakjain tanultam. Nyilván

ez nagyjából ki is jelöli azt a kérdésmódot, amely meghatározza az írásaimat.

Kritikusnak lenni számomra alapvetően három dolgot jelentett: 1. Nem utasítottam vissza semmilyen felkérést. Nem válogattam, nem arról írtam, amit szeretek, hanem amit a szerkesztő elém tett, mert a feladatom az, hogy professzionális véleményt és értelmezést adjak bármiről, ami szembejön. 2. Figyeltem, mások hogyan írnak. Gondolkodtam és gondolkodom arról, hogy mi is az a kritika, milyen nyelven szólaljon meg, mit közvetítsen stb. 3. Sokat dolgoztam, így szinte magától elkezdett „feltérképeződni” előttem a kortárs líra szcénája.

– A kritikairás fonákja című esszédben ironizálsz a kritika és kritikus aktuális helyzetét, a sematikus trükköket a felszínes recenziók megírásához. Vajon tényleg valóságban a kritika és manapság csupa légtelen recenzió tölti meg a lapokat vagy régebb is a kritikák zöme a felszínen kapirgált, néhány fontos kivételt leszámítva, és csak az utólagosság lencséjén át „bezegegetünk”?

– Aki azt mondja, hogy válságban van a kritika, az szerintem nem olvas kritikákat. Vagy csak a rosszakat. Pedig elképesztően sokrétű és izgalmas a mezőny, még azt sem állíthatjuk, hogy valamelyik „típusa” domi-

nálna. Igaz, hogy jócskán akadnak csapnivaló írások is, én is közöltem már ilyen, valószínűleg írtam is, de ez nem okoz válságot, ha ott vannak mellette a bikaerős darabok. Utóbbiakat lehet találni hónapról hónapra a print folyóiratok többségében, de az online-on is a *KULter.hu*-tól az *1749.hu*-ig – utóbbi portál feltűnésével a világirodalom-kritika is új lendületet kapott. A kortárs válságretorikának és a múlt bezegezésének egyetlen oka van: jelenünkben nagyjátval olvassuk a rosszat, míg a múltból csak a felső kategória éri el az ingerküszöbünk. Nem látom reálisnak a kérdésben ott lévő diagnózist. Lehetséges, hogy a műfaj válságban van, de nem ezért.

– Pár évvel ezelőtt úgy döntöttél, hogy visszavonulsz a kortárs irodalom kritikusa szerepköréből, azóta pedig főként gyerekirodalmi művekkel foglalkozol. Milyen körülmények vezettek oda, hogy ezt a döntést meghozd? Látod még esélyét annak, hogy valaha újra kortárs líráról írj kritikát?

– Ahogyan említettem, sosem voltam olyan kritikus, aki jól megválogatja, hogy miről írjon. Örültem a felkéréseknek, és tulajdonképpen mindent el is vállaltam, ami a kritikusi etika szerint nem kifogásolható. Egy idő után ezt a tempót nem lehetett folytatni, egyéb terveimre és feladataimra akartam koncentrálni, s nem utolsósorban többet olvasni írásos reflexiókényszer nélkül. Nekem is megtetszett a *Lecsó* visszavonult, már csak az élvezetre koncentráló kritikusa. Továbbá úgy éreztem, hogy ami a kortárs líráról aktuálisan általam elmondható, azt nagyjából elmondtam, tőlem nagyon sok újdonság nem várható. Picit el is ment a kérdésfeltevéseim mellett talán a világ, s ezért nem is hiszem, hogy újra nyeregbe szállnék. Hogy mást ne mondjak, a jelenkor lírakritikusának láthatóan inkább ideológiailag, politikailag kell képzettnek lennie, semmint poétikailag. És most nem ironizálok.

Azt gondolom, hogy a lírához való odafordulásom mikéntje jelenleg sokkal inkább a szerkesztői munkámat termékenyíti meg. A gyerekirodalom viszont egy olyan izgalmas terepnek jelent, ahol még jócskán van tennivalóm nekem is – és nem utolsósorban ezt nagyon élvezem. Tanulmányokat, esszéket viszont írok, újabban egyre inkább érdekelnek például az istenes költészet formái – elkezdtem teológiát tanulni, s ez nagy hatással van rám.

– 2014-ben megjelent a *Líra 2.0*. Közelítések a kortárs költészethez című, valóban hiánypótló műved, amelyben a legfrissebb líra jelenségeit összegzed. Azóta eltelt 6 év: mely feltevéseidet látod leginkább igazolódni? Hogyan látod, azóta milyen irányokat vett a kortárs magyar poétikai közbeszéd?

– Bizonyos értelemben tíz év telt el, mert a kötet egyik alapszövege az *Alföld* fölkézésére készült: a lap minden évtized végén mérleget von az utóbbi tíz év kortárs, elsősorban fiatal irodalmáról, és akkor én kaptam feladatul a lírai körképet. Hogy mi változott az azóta eltelt tíz évben, azt épp

>>>>> folytatás az 5. oldalon



Lázár Ervin (1936–2006)

JANUÁR

1 PÉNTEK	Újév
2 SZOMBAT	Ábel, Ákos
3 VASÁRNAP	Benjámin
4 HÉTFŐ	Angéla
5 KEDD	Árpád, Simeon
6 SZERDA	Gáspár, Menyhért, Boldizsár
7 CSÜTÖRTÖK	Artúr, Attila, Etele, Ramóna
8 PÉNTEK	Szőrény
9 SZOMBAT	Marcell
10 VASÁRNAP	Melánia, Vilmos
11 HÉTFŐ	Ágota, Baltazár
12 KEDD	Ernő
13 SZERDA	Veronika, Veronka
14 CSÜTÖRTÖK	Bódog, Edömér
15 PÉNTEK	Aurél, Loránd, Vitus
16 SZOMBAT	Gusztáv
17 VASÁRNAP	Antal, Antónia
18 HÉTFŐ	Piroska
19 KEDD	Sára
20 SZERDA	Fábián, Sebestyén
21 CSÜTÖRTÖK	Ágnes
22 PÉNTEK	Álfoncz, Vince
23 SZOMBAT	Zelma
24 VASÁRNAP	Erik, Timót
25 HÉTFŐ	Pál, Saul
26 KEDD	Paula, Vanda
27 SZERDA	Angelika, Zsolt
28 CSÜTÖRTÖK	Károly, Manassé
29 PÉNTEK	Adél, Emőke, Eta
30 SZOMBAT	Gellért, Gerda
31 VASÁRNAP	Marcella

FEBRUÁR

1 HÉTFŐ	Efraim, Ignác
2 KEDD	Apor, Karolina
3 SZERDA	Balázs, Nimród
4 CSÜTÖRTÖK	Andrea, Csenge, Janka, Ráhel
5 PÉNTEK	Ágota, Richárd
6 SZOMBAT	Dóra, Dorka, Dorottya
7 VASÁRNAP	Rómeó, Tódor
8 HÉTFŐ	Aranka
9 KEDD	Abigél, Apollónia
10 SZERDA	Elvira
11 CSÜTÖRTÖK	Adolf, Dezsó
12 PÉNTEK	Lídia, Lilla, Lívია
13 SZOMBAT	Ella, Fruzsina, Linda
14 VASÁRNAP	Bálint
15 HÉTFŐ	Georgina, Kolos
16 KEDD	Julianna, Samu
17 SZERDA	Álmos
18 CSÜTÖRTÖK	Bernadett, Konrád
19 PÉNTEK	Ozsvát, Zsuzsanna
20 SZOMBAT	Aladár, Zelinda
21 VASÁRNAP	Eleonóra
22 HÉTFŐ	Gerzson
23 KEDD	Szemere
24 SZERDA	Mátyás, Jázmin
25 CSÜTÖRTÖK	Géza
26 PÉNTEK	Edina, Zente
27 SZOMBAT	Ákos
28 VASÁRNAP	Elemér

HELIKÓ

JÚLIUS

1 CSÜTÖRTÖK	Annabella, Anna- mária, Renáta
2 PÉNTEK	Ottó
3 SZOMBAT	Kornél, Soma
4 VASÁRNAP	Berta
5 HÉTFŐ	Emese, Sarolta
6 KEDD	Ézsaiás, Melitta
7 SZERDA	Donát
8 CSÜTÖRTÖK	Ellák, Teréz
9 PÉNTEK	Ruth, Vera
10 SZOMBAT	Amália, Melina
11 VASÁRNAP	Lili, Lilla, Nóra
12 HÉTFŐ	Izabella
13 KEDD	Jenő
14 SZERDA	Órs, Ulrik
15 CSÜTÖRTÖK	Henrik, Leonóra, Örkény
16 PÉNTEK	Enikő, Ruth
17 SZOMBAT	Elek
18 VASÁRNAP	Cecília, Frigyes
19 HÉTFŐ	Alfréd, Emília
20 KEDD	Éliás, Illés
21 SZERDA	Dániel, Helén, Léna
22 CSÜTÖRTÖK	Magda, Mária- Magdolna
23 PÉNTEK	Lenke
24 SZOMBAT	Kinga, Krisztina
25 VASÁRNAP	Jákob
26 HÉTFŐ	Anna, Panna
27 KEDD	Györk, Olga
28 SZERDA	Ata, Ince, Szabolcs
29 CSÜTÖRTÖK	Bea, Márta
30 PÉNTEK	Judit, Jutta, Polixéna
31 SZOMBAT	Heléna, Oszkár

AUGUSZTUS

1 VASÁRNAP	Boglárka, Péter
2 HÉTFŐ	Lehel, Regó
3 KEDD	Hermína
4 SZERDA	Domokos
5 CSÜTÖRTÖK	Krisztina, Zita
6 PÉNTEK	Berta, Bettina
7 SZOMBAT	Arabella, Ibolya
8 VASÁRNAP	Gusztáv, László
9 HÉTFŐ	Emőd
10 KEDD	Bianka, Lóránt, Lőrinc
11 SZERDA	Tibor, Zsuzsa
12 CSÜTÖRTÖK	Klára
13 PÉNTEK	Csongor
14 SZOMBAT	Mikeás, Özséb
15 VASÁRNAP	Mária
16 HÉTFŐ	Ábrahám, Rókus
17 KEDD	Anasztáz
18 SZERDA	Ilona
19 CSÜTÖRTÖK	Huba
20 PÉNTEK	István
21 SZOMBAT	Hajna, Sámuel, Zsanett
22 VASÁRNAP	Menyhért, Mirjam
23 HÉTFŐ	Farkas, Szidónia
24 KEDD	Bertalan, Jonatán
25 SZERDA	Lajos
26 CSÜTÖRTÖK	Endre, Rita
27 PÉNTEK	Kincsó
28 SZOMBAT	Ágoston, Mózes
29 VASÁRNAP	János, Ernesztina
30 HÉTFŐ	Róza, Rózsa
31 KEDD	Bella, Erika, Hanga, Ramóna

SZEPTEMBER

1 SZERDA	Egon, Egyed
2 CSÜTÖRTÖK	Rebeka, Teodóra
3 PÉNTEK	Hilda, Szende
4 SZOMBAT	Rozália
5 VASÁRNAP	Alpár, Lőrinc, Viktor
6 HÉTFŐ	Ida, Zakariás
7 KEDD	Ivor, Regina
8 SZERDA	Mária, Adrienn
9 CSÜTÖRTÖK	Ádám
10 PÉNTEK	Hunor, Mikolt, Nikoletta
11 SZOMBAT	Jácint
12 VASÁRNAP	Mária, Ibolya
13 HÉTFŐ	Ludovika
14 KEDD	Szeréna
15 SZERDA	Enikő, Kató, Roland
16 CSÜTÖRTÖK	Edit
17 PÉNTEK	Ludmilla
18 SZOMBAT	Diána, Titusz
19 VASÁRNAP	Vilma
20 HÉTFŐ	Frida
21 KEDD	Ilka, Máté
22 SZERDA	Mór, Móric
23 CSÜTÖRTÖK	Tekla
24 PÉNTEK	Gellért
25 SZOMBAT	Adorján, Kende
26 VASÁRNAP	Jusztina
27 HÉTFŐ	Albert, Damján
28 KEDD	Vencel
29 SZERDA	Mihály
30 CSÜTÖRTÖK	Jeromos

OKTÓBER

1 PÉNTEK	Malvin
2 SZOMBAT	Petra
3 VASÁRNAP	Helga, Jozefa
4 HÉTFŐ	Ferenc, Edvin
5 KEDD	Attila
6 SZERDA	Brúnó, Kadosa, René
7 CSÜTÖRTÖK	Amália
8 PÉNTEK	Ételka, Gitta
9 SZOMBAT	Dénes
10 VASÁRNAP	Bendegúz, Gedeon
11 HÉTFŐ	Brigitta, Gyöngyi
12 KEDD	Miksa
13 SZERDA	Edgár, Kálmán
14 CSÜTÖRTÖK	Beatrix, Lívია
15 PÉNTEK	Terézia
16 SZOMBAT	Aurélia, Gál
17 VASÁRNAP	Hedvig, Szilamér
18 HÉTFŐ	Lukács
19 KEDD	Ferdinánd, Nándor
20 SZERDA	Cintia, Irén
21 CSÜTÖRTÖK	Orsolya, Zselyke
22 PÉNTEK	Előd, Tilda
23 SZOMBAT	Gyöngyvér
24 VASÁRNAP	Ruben, Salamon
25 HÉTFŐ	Blanka
26 KEDD	Demeter
27 SZERDA	Szabina
28 CSÜTÖRTÖK	Simon, Taddeus
29 PÉNTEK	Melinda, Szilárd
30 SZOMBAT	Kolos
31 VASÁRNAP	Farkas, Zenóbia

Balogh Gergő, a mostani számvetés szerzője mutatja meg pontosan – ezek talán nem melléfogások, hiszen akkoriban relevánsak voltak, s létező folyamatok alapján következtettem, illetve létező jelenségeket írtam le. Kétségtelen azonban, hogy pár évre rá átrendeződött a terep például a közéleti elkötelezettség terén, amelyet én még mint kevésbé jellemző tendenciát említettem. Igaz, a könyvben már teret szenteltek ennek a kérdésnek, de az is látszik, ahogyan egy-két bíráló erre joggal rámutatott, hogy a politikai kérdésmódom nem nevezhető korszerűnek, bizonyos értelemben avíttnak számíthat. Egy másik tézisem pedig, mely szerint a popularitáshoz a lírának van a műnemek közül a legkevesebb köze, a slam poetry feltűnésével például szintén alácsúszott. A könyvben már reflektálok erre is, de elképzelhetően nem a súlyának megfelelő arányban. A kettő ráadásul összefügg: a közéleti-politikai aktivitás és a performatív művészetek kéz a kézben járnak. Az utóbbi években fölerősödtek továbbá a különféle ökopoeitikák, ezektől szintén nem függetlenül.

– *Mostanában a gyerekirodalom felé fordult az érdeklődésed. Színvonalas gyerekirodalomról Hervaytól Weöresig, KAF-tól Szabó T. Annáig rengeteg kiváló magyar szerző gondoskodik. Viszont mennyire lehet egy gyerekkvess bűnrössz? Mik azok, amiket nem bocsátasz meg egy gyerekirodalmi műnek és miért?*

– Bűnrössz versekből a gyerek- és felnőttirodalomban egyaránt kevés van szerintem – ami dominál, az egyfelől az unalmas és felesleges középszer, másfelől a megbízható és korrekt középszer. Ez az, ami egyébként megnehezíti a lírakritikus dolgát is, mert ezekről a kötetekről leginkább unalmas és felesleges, illetve megbízható és korrekt kritikát lehet csak írni – igazán inspiráló a remekmű, vagy, ahogyan mondom, a bűnrössz dolog tud lenni. Egyikből sincs túltengés. Viszont a középszer sokkal nehezebben bocsátom meg egy gyerekirodalmi műnek, mint egy random kortárs felnőttkötetnek. A gyerekirodalomnak ugyanis, azt gondolom, nagyobb a tétje és felelőssége. Ezért itt, ha rimes-játékos szövegről van szó, akkor a poétikai alulképzettséget és a (nem szándékoltan) elrontott sorokat nem lehet elnézni, a gyerekhangra írt szabadversek esetén pedig a fantáziátlanúság, humortalanság, szájbarágós közhelyesség az, ami megbocsáthatatlan. Utólag sajnálom, hogy egy-két kötet esetében ezt nem mondtam meg kerek perccel, de az a helyzet, hogy egy jószándékú gyerekköltőt, főleg, ha kedvesen küldi meg a könyvét, nehéz volna a földbe döngölni. Így van a pokolba vezető út kritikusi erőtlenséggel kikövezve. Hiszen míg a felnőttlira esetében azt gondolom, hogy alapvetően nem árt senkinek, ha valaki versek írásával tölti ki a szabadidejét (addig se iszik, ugye), a gyerekirodalomban ez épp az ellenkezője: akinek nem megy, inkább ne erőltesse.

– *Szerkesztőként (főleg kötetszerkesztőként), amikor egy kéziratot, illetve egy*

szerzővel való közös munkához fordulsz, mi a legnagyobb félelmed?

– Hogy lerontjuk azt, ami jó.

– *A Kulteren Balázs Imre Józsefnek adott interjúdban mondd, hogy nem mindenkinek kell (első) kötetet kiadni. Viszont az úgynevezett „kötetdüh” mintha csillapodni látszik. Egyre ritkább jelenség, hogy 19-20 évesek jelentkeznek első kötettel, sokan 25 után debütálnak (Borda Réka, Bíró Krisztina, Ferencz Mónika, Zilahi Anna, Nagy Hajnal Csilla stb.). Mondhatjuk azt, hogy az első kötetek súlya megnőtt, emiatt pedig sokkal komolyabban veszik őket?*

– Vagy említhetnénk még például Simon Bettinát, Sánta Miriámot, Horváth Imre Olivért, Serestély Zalánt, Láng Orsolyát, Mohácsi Balázst, Györfi Katát, Székely Örst, Kállay Esztert – és tudnám folytatni, elnézést kérek a most kihagyottaktól. Katona Ágotának, Vida Kamillának, Kovács Edwardnak pedig még nincs könyve. Kötetdüh nincs, van viszont több munka és alázat. Valószínű, hogy ezek a szerzők jobb kritikussai is saját műveiknek. És kevesebbet, lassabban is írnak, ez abból is látszik, hogy nehezebb tőlük kéziratot szerezni. Korábban gyakrabban előfordult, hogy egy-egy fiatal költő elárasztotta a szerkesztőségek postaládáját, és egy visszaadott mű helyébe bármikor tudtak postafordultával három másik hasonlót állítani. Most ez kevésbé jellemző. Szerintem ők nem általában kötetet és nem ún. „első kötetet” akarnak kiadni, hanem egy jó könyvet – ami nem első, nem második, hanem jó.

A József Attila Kör szomorú kálváriája az utóbbi években egyébként jelentős vérvesztést jelent a fiatal szerzők könyvkiadási lehetőségei számára, ezt se felejtjük el. Igaz, hogy belépett a piacra a Scholar Live sorozat, a Magvető Időmértéke, a Jelenkor is ad ki első köteteket, lett az Előretolt Helyőrség Íróakadémia, maradt a FISZ, ott van az Erdélyi Híradó. De a nem fiatal írószervezetekhez köthető sorozatokból debütáláshoz egyebek mellett például az is kell, hogy a szerző sokéves színvonalas munkával, folyóirat-publikációval alapot tegyen a minőségét és hírnevét, mert a nagyobb kiadók nem annyira fölfedezik a tehetséget, mint inkább a már fölfedezett számára biztosítanak lehetőséget és szakmai háttérrel. És ne becsüljük túl az első kötetek jelentőségét: egy jó debüt szelvéleg lehet egy második könyvre, de hosszabb távon édeskevés. A második könyvet nagyon nehéz (jól) megírni, keveseknek sikerül – a harmadikkal pedig többé-kevésbé eldől, hogy valaki eséllyel megmarad-e a pályán.

– *Az a benyomásom, hogy az elmúlt években rengeteg fiatal (alig 18 éves) szerző erős, legalábbis mindenképp működőképes versekkel jelentkezik. Vajon egy korán érő nemzedék van kibontakozóban vagy inkább a „lírai köznyelv” (hogy BIJ fogalmával éljek) kezd annyira kikristályosodni, hogy kiismerhető és elsajátítható lesz? Esetleg könnyebb dolguk van, mert nem kell már kitanulni az antik metrumokat, mitológi-*

át ahhoz, hogy valaki érvényes lírát hozzon létre?

– Nem kell feltétlenül kitanulni, de valószínűleg már tíz-tizenöt éve sem kellett. A Telep Csoport örökségéhez köthető kvázi-paradigmaváltás bizonyos értelemben zárójelbe tette a klasszikus tekhnét, amely Tóth Krisztinánál, majd például Varró Danielnél még markánsan megvolt. Valójában már lebontani sincs mit – Kemény Istvánna, Borbély Szilárdnál, Térey Jánosnál még volt. Még Pollágh Péternél is volt, illetve azoknál, akiknél az említett szerzők hatása megfigyelhető. Mostanra egyébként ez a „lírai köznyelv” kiüresedett, azzal együtt, hogy nyilván sokféle dialektusról kell beszélnünk – mindenesetre a legfiatalabbaknak ezzel a helyzettel kell kezdenie valamit – és bizony kezdenek is. (Elképzelhető egyébként, hogy a legfiatalabbaknál a kötet- és írásiesség jelensége újra feltűnik. Minél fiatalabb az ember, annál könnyebben ír sokat, és gondolja azt, hogy ez mind kiadásra érdemes.)

Továbbá a viszonylag korai költészeti szocializációban szerintem hatalmas szerepe van az irodalmi táboroknak, valamint a JAK és FISZ líraműhelyeknek. Míg sokáig csak Sárvár volt, illetve a már inkább egyetemista korosztályoknak a JAK-, majd a FISZ-táborok, jelenleg a középiskolás korosztályokat is több tábor szólítja meg (a miskolci Szöveggyár, a hajdúböszörményi HÍR, legújabbban Kóspallag), amelyek erős líraműhelyek működnek, s amelyeket már nem feltétlenül a „nagy öregek” vezetnek, hanem épp a mostani harmincasok.

És még egyet mondanék: a húszas, harmincas költőknél a nemzetközi irodalmi tájékozódás és hatás egyre erőteljesebb – leginkább az angolszász poétikák, de a fordításirodalomban feltűnnek a szláv, német, skandináv, újlatin nyelvek is, s a *Versum online* révén egyre több effélével találkozhatunk. Ez a hatás azért mind tematikusan, mint poétikailag rendezes megbolygatta azt a bizonyos köznyelvet... Lásd például a különböző bio- és ökopoeitikákat vagy épp a magyar élőbeszédstílusnál is szikárabb, nem a roncsolt és alulretorizált, hanem a hétköznapi realizmus irányába tartó beszédmódot, vagy épp a mitizáló, képzettársításokra építő megszólalást.

– *Moderátorként, interjúkészítőként rengeteg kortárs szerzővel volt lehetőség beszélgetni. Ki volna az a már nem élő szerző, akivel szívesen beszélgetnél és mit kérdeznél tőle?*

– 2012-ben volt szerencsém moderálni egy beszélgetést Borbély Szilárddal és Térey Jánossal, Debrecenben, teltház előtt, a JAK Retró sorozatban. Remek formában voltak mindketten, szívesen beszéltek, viccelődtek. Innen nézve kegyelmi pillanatot. Szilárd egy kedves Kukorelly-paródiát is bemutatott – a későbbi években egyre kevésbé volt kedve bármi hasonlóhoz. Mit meg nem adnék, ha most újra leülhetnénk beszélgetni... Azokról a műveikről kérdezném őket, amelyeket már nem tudtak megírni vagy befejezni.

ANDRÉ FERENC

A lélegző vonal cselekedetei 2.

Amikor a „vonalas” jelzót átvitt értelemben emlegetjük, többnyire az unalmasság, az egyhangúság, a jellegtelenység kategóriája felé igyekszünk terelni a minősítést, holott ez csak részben áll meg a lábán, mivel mindjárt más a helyzet, ha a művészi tartalommal felruházott „vonalasság” esete körül forognak gondolataink. Tudniillik a vizuális képteremtés számára a vonal úgy létszükséglet, mint élet számára az oxigén. Ha van, van; ha nincs, nincs. Persze, a „nagyvonalú” idézetének prizmaképe már behoz némi optimizmust is az áramlásba, míg a „színvonal” lazára ereszti a dilemmát, merthogy a néven nevezett valami lehet akár a magasban, de akár a mélyben is. Születésileg nemcsak a gravitációhoz szoktunk hozzá, hanem ahhoz az evidenciához is, mely szerint vonalhalmoz az egész világ, hiszen ami csak körülhatárolható, ami elválasztható, vagy függetleníthető, mind a vonal megjelenítésével jut érvényre. Ha a világkáoszban élő számtalan vonalfaj közül analízis céljából kiemeljük bármelyiket egy hótiszta papírlapra szemlencsénk nagyítója alá, előtűnik személységének valódi karaktere, születése-élete-halála, genealógiai hovatartozása.

Sommásra vére, a vonalcsoportok alapján két szerpenyőbe pakolhatók: az egyikben lennének a vitális, dinamikus, élő vonalak, a másikban a hűvös geometriának mereven megalázkodók. A vitálisak formáik változatosságában tobzódva elárasztják a természet birodalmát, míg a geometrikus csoport főként az emberi elme szüleménye, amiben jutott szerep bőven a fenséges univerzum-rajzolatok lekoppintásának is. S ha a vonal, mint kígyó, önmaga farkába harapva folytonosságot produkál, akkor sík születik. A kör, az ellipszis, az egyenes és az ívelt vonal, mint a makro- és mikrokozmosz rendjének részei – isteni találmányok, mi, a homo technicus viszont ennél már jóval többre vagyunk képesek, hiszen cikcakkos államhatárokat, húsdarálót vagy aknavetőt is tudunk vonallal megjeleníteni.

A hófehér papírlap méhében születik a rajz. Amint a nyomhagyó eszköz megérinti – megtermékenyül. Először csak parányi pont jelentkezik; ennek nincs kiterjedése, nincs irányultsága, ő a rajzi elemek családfájának origója, ami növekedése során indul el a titokzatosság ismeretlene felé. A rajzfelület voltaképpen jelölt és jelöletlen részek együttese, ahol a jelöletlen a megjelöltet emeli ki és ettől kezdve folyamatosan építő vagy romboló viszonyban állnak egymással. Amint a fekete pont tovább lépve elmozdul, teret hódít, kiszorítva egy jelöletlen fehér pontot a rajz sakktablójáról. Vonallá cseperedve már iránnyal is rendelkezik, mégpedig kettős iránnyal. És jobb esetben akár célja is lehet. Mert a vonal lehet gondolkodó, persze csak akkor, ha kellő inspirációval súgnak neki. Az egymáshoz kapcsolódó pontok halmaza pedig a vastagságot vagy hosszúságot

hozza létre, míg eltávolodásuk a megszokottságot demonstrálja, jelezvén egyben az előző vonal végét és az új kezdetét.

A rajz személyes képi vetülete a látványnak, az elképzeltnek, vagy a tudottnak, ennek megvalósítására akár többféle fogás is alkalmas. Például a „rabszolga” vonalak bevetése, amelyek alázatosan és hitelesen követik le az ábrázolásra szánt formát, míg a „lázado” vonalak autonóm életet élnek; úgy tesznek, mint a sakál, amely áldozata körül forgolódva keresi a legmegfelelőbb módját, hogy végső célját elérje. Itt viszont nem árt utalni a „firka” fogalmára, mert az egy igencsak hűtlenül kezelt kéznyom, amiben jóval több tisztelni való rejtezik, mintsem azt sokan sejtjenék. A firka a csorbítatlan képi szabadság megtestesült formája, a kendőzetlen megnyilatkozás letéteménye minden fajta szégyenérzettől és skrupulustól mentesülve. Ma már nem lehet tudni, ki fogalmazta meg legelőször – hiszen annyi művész idézte oktató szavaival a klasszikussá vált megállapítást –, miszerint: aki nem tud firkálni, az rajzolni sem tud... Természetesen az, hogy a firka milyen művészi tartalommal lesz felruházva vagy nem – az elkövető ihletettségén múlik.

Mint fentebb említettük, ha a vonalak jellemtarában kotorászunk, szembe tűnik két végletes csoport képe: az unalmas, rezzenéstelen, már-már vonalzóval meghúzottaké, valamint a kalandszerető és abban láthatóan örömet is lelő poétikus vonalaké. Megjegyzendő: ez nem minőségi különbözőséget testesít meg, hanem sokkal inkább lehetőséget biztosít a megfelelő választék alkalmazására. Míg a rajzos-reszkető vonal általában lassan formálódik, a lendületes vonal gyors születésű. Hasonlóan ahhoz, mint autó óvatos manőverezése a meglepetésekkel teli szerpentinon, vagy futása egyenes pályán, ami voltaképpen jellegtelen és legfeljebb a sebessége az, ami megcsodálható.

A vonalak egymáshoz fűződő viszonya a képi építkezés terepébe vezet, ahol kapcsolatuk (vagy hiánya) hordozza a forma három karakteres jegyét.

Az egymás érintésénél megálló vonalak a higgadt és tudatos szerkesztés látványát teremtik meg, mivel a kapcsolódások ott történnek, ahol a találkozások is. Csak addig fut a szál, míg a másikkal össze nem ér.

Az egymáson átvágó, túlhaladó vonalak már egy indulatosabb hangulatot sejtetnek; dinamikusak, mint az a síkfutó, akit saját lendülete röpíti túl a célvonalon.

A harmadik jellegzetes vonalszemélyiség pedig olyan, ahol nincs semmiféle találkozás, nincs keresztezés, azt sugallva, mintha pandémiás vonalak ódzkodnának egymással érintkezni. Légies hatásúak, függetlenek, sejtetők. És éppen sejtető mivoltuk teszi karakteressé a rajzot, ami következetességet, tudatos önfegyelmet és kellő gyakorlatot feltételez elkövetőjé-

től. Egybevéve úgy is fogalmazhatnánk, hogy a fent említett három vonalstílus három képi nyelvezetet szimbolizál, amelyek közt jó, ha a művész tudással igazodik el. Persze, a gyakorlatlan rajzoló önkontroll hiányában mindhárom nyelvet egyszerre akarja beszélni, így lesz „bábelien sokatmondó” és közben azon csodálkozik, hogy az avatott értő őt miért nem érti. Úgy kotyvaszt a vonalak boszorkánykonyhájában, mintha egyetlen tányérban szolgálná fel a levest, a sültet és a desszertet.

A vonal egyik rejtett képességét jelzi, hogy az általa körülhatárolt formát eltérően fogadhatjuk magunkba, akár pozitív, vagy akár negatív üzenettel is. Példaként: egy megrajzolt ovális szimbolizálhat testes krumplit, de egy lyukat is a falon. A vonalhatáron belüli vagy az azon kívüli területet egyaránt vélhetjük dominánsnak, miközben a szemet már kisebb hangsúly alkalmazásával is reá lehet kényszeríteni valamelyik verzió elfogadására. Így aztán a további épített elemek határozzák meg, hogy melyik változat tolokodik erőszakosabban a másik elé. Effajta illúzióképeket bőséggel találunk a képzőművészet nagykönyvében. Kiváló példa a holland Maurits Cornelis Escher, akinek szinte teljes grafikai életműve erre a szempróbáló nemes hazudozásra épült. De a kettősség értelmezhetősége másként is ábrázolható a pozitív-negatív vonalkombinációkkal, valahogy oly módon, mint ahogy a kulcs és a kulcslyuk párosa is feltételezi egymást. A fehér felületen megjelenő fekete rajz vagy a fekete felületen álló fehér rajz a drámaiság szélsőségei közt hordozzák a tartalmat alternatívaként, úgy, hogy mindkét változat fejlődése során eljuthat a döntetlenhez, ahol a sötétek és világosak optikai aránya immár kiegyenlítődik.

És még hosszan lehetne morfondírozni például a visszatérő és menekülő vonalakról, a bizonytalanokról, a határozottakról, az alattomosokról, a simulékonyokról vagy a másként cselekvőkről, ahogy maguk közt konfrontálódva meglepő tünetényekre hajlamosak. És akkor nem szóltunk a zakatoló vagy ringó vonalakról, ezek már-már zenei érzeteket képesek kiváltani; a szándékos vonalhiány megteremtéséről, ami összefügg a szünet jelenlétének hatásfokozó erejével, ahogyan az egyébként más műágazatokban is rendszeresen jelen van; gondoljunk itt a versek szakaszolására, a nagyária előtti feszült némaságra, a szimfóniák tételei közé beiktatott csendre. Aztán ott van a motívumismétlés manővere, hiszen általa születik a ritmusteremtés látványa bizonyos elemek többszöri felidézésével. A szimmetria és az aszimmetria jelenléte határozott szerkezetével tüntet, ugyanúgy a centrális építkezés nyugalmasága is, ami immár klasszikus. Az ilyen és hasonlóan letisztult rendszerek tudatos építkezéseitől vált sajátossá a gótikus művészet függőleges iránti imádata, a reneszánsz fennköltségének háromszögek nyugalmaiba szőtt komponálása, a manierista nyúlánság torzulásai, vagy a kubista vonalhálózat hagyományrobbantó ereje. S mindehhez nem kell egyéb, csupán a Vonal. Egy vagy több.

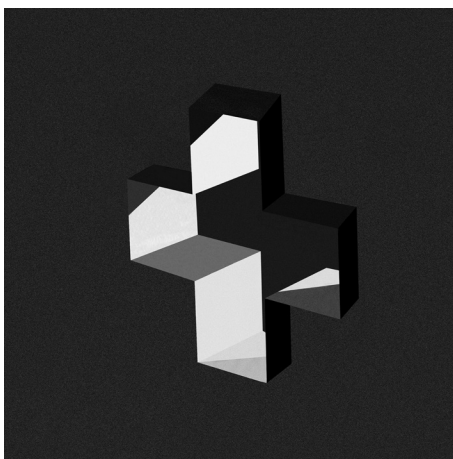
Zákeus fügefája¹

Tektón jelenti Zákeusnak

„Akkor megfogván a vaknak kezét,
kivivé őtet a falun kívül, és mikor annak
szemeire pökött volna, és az ő kezeit
reá vetette volna, megkérde őtet,
ha látna-é?
Ki mikor az ő szemeit felemelte volna,
monda: Látom az embereket,
mint valami fákat...”
(Mk 8, 23–24)

...Szóval, uram, Betsaidában járt múltkor a Jézus,
S mint azelőtt is jópárszor: csoda lett az eredmény –
Hemzseg a tó környéke a sok vaktól-nyomorulttól!
Többen is aggódtak, hogy a Mester bajba kerülhet,
Úgyhogy az áldozatát gyorsan kivezette a rétre,
S máris kezdte a hókuszpókuszot, szemre-kópéssal.
S mondom, lett is eredmény, mert így sírt a vak ember:

Hadd maradjak félvakon!
Nekem ez a jutalom:
„Mint valami fákat” –



Vásárhelyi Antal: Fény és árnyék

PAPP-FÜR JÁNOS

lehetőség

Itt állok előtted, remegek egy kereszt árnyékában, összekulcsolt
ujjaim recsegő templomi padok, összeborulva görnyednek egy-
másra, mint a sír körüli idős asszonyok. Tiszta és hófehér az ar-
com, akár egy kavics, melyet évezredekig csiszolt a tenger s vé-
gül a talpam alá mosta. Tőled örököltem ezt a tisztaságot, tőled,
akinek eddig csak a lehuny szemhéját láttam, ahogy reszket
a szemből érkező vakító fényben. Fogaim között tévelyegnek az
imák, szám barlangjában koldus kéreget érthető szavakat, sze-
medbe nézek, akár egy gyermek játszótérzárás előtt, köröm alá
szorul minden magyarázat. Mi legyen az utolsó előtti válaszom?
Az utolsót tudom, de ez még az előtte levő pillanat, egy olyan kis
rés, ahol elbújhatok előled egy kis gondolkodásnyi időre. Csak
ennyire van szükségem. Kérlek, add, hogy ebben a végtelen, kí-
gyózó sorban az utolsó legyek. A többit magamra bízom.

várakozás egy következőre

egy hirtelen visszanzó alak a sötétedésben. zárt üvegkalitká-
ban vergődő pillangó. könnyező porcelán Szűz Mária a vitrinben.
lábak alatt tócsává formálódó bűnbocsánat. miatyánk, üdvöz-
lég, majd újra miatyánk. ólomsúlyú templomajtó. keresztfegyve-

Ha csak ennyit látok,
Meggazdál az élet,
S nem bánom, hogy élek!

Ezt magyarázd meg, uram! hogy mért nem jó ma a jó sem?
Ott az esély, hogy meggyógyuljon s ép legyen ismét,
S ő mégis csak a fákra bukik, mint holmi patás Pán!
Nemde „csodá”-nak kelletik ezt is hívni manapság?!
Mázlija volt, hogy a Mester fél munkát sose végez!
Hogy mik vannak néha, uram! fene érti a dolgot!

Tektón Ámós próféta könyvéből olvas fel

Rúgd le saruidat dőlj a kerevetre fogd a serleget
Uram –
Talán emlékszel még
Hogy Ámós prófétánál hagytuk abba
Uram:

„Jaj azoknak, a kik gondtalanul élnek a Sionon”
Uram.

„A kik elefántcsont pamlagon hevernek,
és az ő nyoszolyáikban elnyújtózkodnak,
és a nyáj legjavából és a kihízlalt borjakkból lakmároznak”
Uram.

„A kik hárfá mellett dalolgatnak,
és azt hiszik, hogy hangszereik Dávidéi”
Uram.

„A kik a bort serlegekkel isszák,
és szín-olajjal kenetetőznek”
Uram.

Látom elment a kedved a borivástól
Uram.
Nyugodj meg: te csak fővámos vagy
Uram.
Pamlagod se elefántcsont hárfád sincsen
Uram.
Ha majd erre jár megkérdezzük a Jézusotokat
Uram.
Köszönöm a bort szép álmokat
Uram.

¹ Részletek egy készülő kötetből.

lem. még most nem tudom, de holnap megváltanak, hát gyorsan
előre engedek mindenkit a sorban. Uram! vedd le rólam gyötrő
árnyékkodat. saját súlyom alatt is megroppanok, nem tudok el-
szakadni egy kis időre sem a Föld vonzásától. halászni már el-
méletben tudok, de a vízen járással még hadilábon állok. (ál-
lok.) remélem, begyakorolható. olyan most ez az álom, mint egy
sima vízfelszín, akár egy hártavékony, frissen borotvált bőrfe-
lület, ami alatt csupán centiméterekre vagyok, de ha valóra válik
ez az álom, attól félek, nem tudok felébredni, amikor már csak
egyetlen karcsapásra leszek az ébrenlét partjától.

visszafordulás

leszáll a köd, csak lassan nyeli el az útszéli fákat. bőröm alá be-
kúszik az árnyék, nehéz a vérem, akár a higany. fémes íz szám-
ban egy esti mese. anya hajába kap a szél, én a sál vagyok, ha
vihar lenne, lehet, megfojtanám, de inkább ebbe halna bele, mint-
hogy levenné. az utolsó előtti varjú felszáll a szántás közepéről,
az utolsóknak belőlem kellene felroppennie. nagy, fényes csőr az
égen a repülés, a Hold lopott, földre esett dió, megroppan talpam
alatt, mint egy véletlen eltaposott csigaház. miután engem is el-
nyelt a homály, eltapogatózok egy kilométerköig, szuvas fog egy
odvas szájjüregben, de innen már belátható az a keresztvezetés,
ahol senki nem vár. amikor legutóbb találkoztunk, úgy reszket-
tem előtted, akár egy felvillanó feszület a remegő szembogárban.

FERENCZ IMRE

Ballada 1.

Sír
Kőműves
Kelemenné

mert
nem a szeretet
tart össze
két téglát
két követ
a falban

hanem
a malter

Citera

A citerám
a szegre akasztva

valamikor négy
húr volt rajta
aztán maradt három
majd kettő

végül egy
sem

az elpattant húr
többé már
nem zenél

Emlékoszlop

Amikor
utcára
vonultak
tolongva
goromba
időket
éltünk meg
szorongva
otromba
hatalom
vetemült
dorongra
heverőn
hevertem
remegve
merengve
dicsőség
nevüket
hiába
övezte

becstelen
tetteik
nincsenek
feledve

Beismerés

Azok a cetlik
amelyekre te
naponta felírtad
hogy kenyér
só cukor tej
számla adó

azok a cetlik
amelyekkel
a zsebemben
rőttem az utakat

azok
vezettek vittek
át az éveken
a rengetegen
az életemen

amit én írtam
lábjegyzet volt
mindezekhez
beismerem

Ballada 2.

Apadó kútba
hull az emlék

elvesznék ha
belenéznék

zuhan a veder
zuhan a lánc

köröskörül
hóbelevánc

belehulltak
az angyalok

a nap a hold
a csillagok

téged itt már
nem marasztal

nem vár többé
terített asztal

a képlet előtted
immár tiszta

távozz innen
s ne nézz vissza!

SIMONFY JÓZSEF

tó

betonból öntve a tó
s a vizet szelő halak
márványból faragva

madár

nyugalomra vágyom
heverészek a kertben kezemen
madár elrepültem

olyan

olyan ez a pillanat mint amikor
elvesztettünk valamit és vagy
nem találjuk vagy nem is tudjuk
mi az amit keresünk

fűszál

fűszál amivel a fényre írtam
kifogyott a zöldje néha egy dalról
álmodom melyet még nem írtak meg

töprengék

töprengék helyénvaló-e
embertelennek nevezni azt
amit ember követ el

folyton

egy bicikliző angyallal szemezek
kettesével telnek a napok
valami folyton kiég bennem

rohanok

néha egy szó úgy telibe talál
rohanok majd kiköpöm a lelkemet
kúthoz érve az öreg meri a vizet

írok-e

valaha írok-e egy jókedvű verset
régóta alszom egyedül elfelejtettem
milyen érzés amikor száj szájhöz
comb combhoz ér

valamit

valami nagy-nagy ürességbe értem
kinyitok minden ablakot kiengedem
magányomat kibámulok a sötét udvarra
valamit javítanak fűrészelik csöndem

tűnik

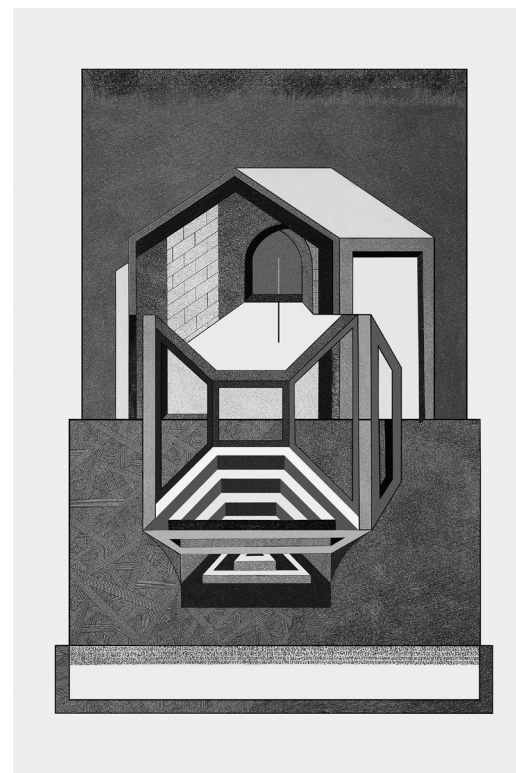
hosszúnak tűnik egy óra is ha üres
minden perce telihold üti az éjfélt
én meg véges végemet

mennyivel

mennyivel nyugodtabban teltek mikor még
a csillagok állása irányította napjaink
nőies csend tömör öröm hajnalom
voltál alkonyom is te légy

ceruzát

az éjszakából kilépek a sötétség papírrá
fehéredik ceruzát tart kezében isten
a vers csupa fül csupa száj csupa szem



Vásárhelyi Antal: Terek egy otthonban

szele

halál jelenlétét érzem egy ideje
arcul legyint hideg szele
éltvonalam mind ijesztőbben serceg
közel a szívemhez

várom

várom valami valahol megtörténjen
asztalomon hófehér papírlap verdesése
csöndem tépi szét

BALTHASAR WAITZ

olykor nyugodt élet

(das stille leben zuweilen)

úgy érzem magam olykor
mint saját nagyapám aki
esténként egy árva szót sem szólt csak
kizárta a macskát
a kuttyáról leoldotta a láncot
elszívta az utolsó bagóját a fabudi felé
menet az almafa mellett
nem lesve-hallva hogy az emberek
esténként mit tesznek-vesznek
még a falu esti híradását sem hallgatta meg
mielőtt eloltotta a petróleumlámpát

tisztességesen gyakorlom sokat próbálok
belebámulok a pislákoló estékbe fülelem
a meggyulladt éjszakát
még egyre rágyújtok s még egyre nagyszerű
karikákat fújok a hold köré
csak a kandúr boldog
aki tapasztalt stopposként várakozik
az alkalomra a garázsok mögötti szerelem
úgyis a kisasszonyé

olykor nyugodt élet
cudar keveset tudok még erről
például nincs láncom se fabudim
almafa mellett
de bizonyos nehézségeim még igen
a pokoli lámpással
azzal a bűzössel oly nehéz
megtalálni sőt
embertelen

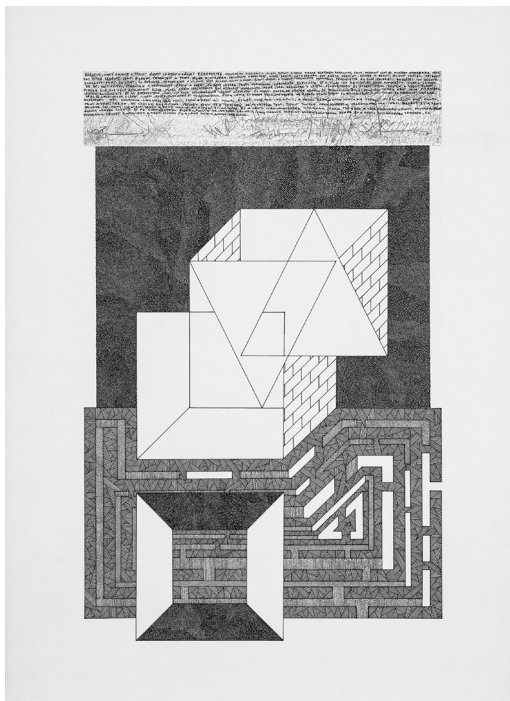
öregasszonyok mesélnek

(die alte frauen erzählen)

öregasszonyok mesélnek
a temetőben feketerigóknak
emberekről
halottakról sokat
száj elé vont kézbe fojtott sóhaj
a még élőkért szegényekért
keresztvetés a többször megholtakért
csendes orrfúvás a köténybe
a kivándoroltakról szinte semmit
a bevándorolt más vallásúakról
csak hajmeresztő történeteket
egy árva szót sem az idegenekről
a szomszéd faluból

öregasszonyok mesélnek feketerigóknak
porfelhő közeleg a sápadt tarlóról
nem törődve
falubéli dolgokkal
madárdalként vonul át a kerteken

és mégis jó tudni hol
vannak embereink



Vásárhelyi Antal: A harmónia alapkövei I.

az óriási világban
égben vagy földön-e
német- vagy oroszországban
vastag hótakaró alatt
két lépéssel a kápolna mögött
melynek mennyre táruló kapuja bedeszkázva
nagyjaink kriptája mellett-e vagy
szorosan a kökénybokor mentén
ahol az elveszett lelkek sírja
csendben elhagyja szegény falunkat

ima

(gebet)

hosszú vasárnapi misék után uram
házad lépcsőin lefele menet
a hívek gyors kereszteteket vetnek
s mobiljuk után kotorásznak

hallgasd meg uram mégis mibe kerül
apró kívánságok ezek kis semmiségek
akár rögtön is teljesítheted
kérek uram e hívásokat fogadd
s a kapcsolatot ne szakítsd meg
elnézést uram kicsörög-e egyáltalán
nálad vagy

sípolsz csak

tudod örök bánat szorítja torkukat
oly szívesen panaszkodnak sírnak
alapjában csak aprócska bűnök
ezeket régebb még megbocsátottad
nagyon öreg vagy atyánk
füled már mindent hallott
de benne vagy még a telefonkönyvben
ugye uram

értsd és bocsásd meg levelezőlapot
senki nem küld
s színes képeslapot sem onnan lentől
levélre se várj
őszintén szólva a posta az érzelmek
költői feladataihoz nem nő fel már
halló halló uram ott vagy-e még nem értek
egy szót sem egy árva szót

hidd el jó mobilok
vannak módiban ez az új vallás
a macdonaldnál is jobbak uram jó
tudnod ezt
a nők is megszépülnek hirtelen
ha simogatják s a csók műbőrt ér
a telefonok katedrális emeltek
a világból
hatalmas mennyei telefonfülkét

egzotikusnak tűnik számodra tán
nem áll róla semmi bibliának nevezett
könyvedben
nem ógörög s nem is muzulmán
s pápa-féle latin sem
smartphone utolsó generációs készülék ez

uram áldd meg akkor már a mobilokat is
ennyi az egész
ámen

Röviddel azelőtt hogy világra jöttem

(kurz bevor ich das licht der welt
erblickte)

a homokvirág az udvaron kúszva
halálra virágzik
kútványuban fekete varangy gubbaszt
forrong az ország
már megint még mindig

nagymama talpig feketében
elrekesztelt ajtó mögött a halott
új öltönyét akasztja szekrénybe

a kutya tüdejét majd kiugatja
a sikátor vándorcigányai azok
a sátorosok

nagyapa mărăşestit szív
s a kommunistákra szitkokat szór
már tegnapelőtt estétől

a szomszédban oly mély a csönd
mint a temetőben
senkit nem enged haza
fiatalt s öreget sem
világháború láger

apám németül románul majd újra
románul
az éjszakai műszakot szidja
hatvan kilométerre délre ingázik
a marinicának becézett vonattal

anyám az orosz hadsereg
kiszuperált vaságyán fekszik
fehér falú rendelőben
dühösen
mindegy
hogy fiú-e vagy lány
a neve balthasar lesz

SZENKOVICS ENIKÓ fordításai

Balthasar Waitz 1950-ben született a Temes megyei Niczkyfalván (Nitzkydorf). Tagja volt az Adam Müller-Guttenbrunn irodalmi körnek, mely a Szekuritáé által 1975-ben megszüntetett Aktionsgruppe Banat tagjaiból alakult. Író, költő, műfordító, újságszerkesztő, szepírói munkásságáért számos irodalmi díjban részesült. Temesváron él, 2006-tól a *Banater Zeitung* szerkesztője. Jelen lapszámunkban közzölt verseivel 70. születésnapja alkalmából köszöntjük.

PARILION 420

120

– szerkeszti Horváth Benji

OVIO OLARU

a reklámok után látni fogod az igazi arcod,

puffadt és utómunkált,
 vagy egy tetszőleges bevásárlóutcán
 a kirakatok üvegében látni fogod az igazi arcod,
 fel-felvillannak a lábak vakító flessekben,
 otthon vagy a munkahelyen, köz- vagy magánterületen
 látni fogod az igazi arcod, ahogy felesleges és kicsit
 szomorú dolgokra
 koncentrálsz, de nem olyan szomorúakra, amiktől könnyezni lehet.

igen, minden makacsul ismétlődik
 a neonok és hosszú utcák univerzumában,
 igen, a szuverén melankólia és az életundor
 a reklámokból jön.

a képernyő hűvösében nézni fogod az igazi arcod,
 pattanásos és unalmas, követni fogod a katódfényt
 a hűtőszekrényeken túl, a bevásárlóközpont szelíd csendjében.

hallgatni fogod a színészeket lefedő,
 húsos, heges és irreális száját, ahogy azt mondja,
 olvassz fel minket a hírességek testében.



Tóth György: Emese

mi történik a tárgyak után, a fényes

reklámjuk után, megtanultam nem kérdezni többet, de josef,
 én hiszek a te alumínium királyságodban, a hatalmas
 csarnokokban,
 amelyek fölött uralkodsz, ahova nyersanyagot viszel
 és kézzelfogható tárgyakat szállítasz tovább, amiknek
 hasznát veheti a világ összes josefe.

mert a te kezed több száz tonnát irányít
 ahogy játszanak az aszfalton. több ezer kilométerrel
 öregebb vagy nálam. te, a te napbarnított és végtelenül
 érett arcoddal megalázza engem.

csodálatos hírnöke vagy a változásnak, josef.
 látlak, ahogy fényvisszaverő munkaruhában lépsz ki
 a benzinkútról,
 készen rá, hogy éjjel-nappal, éjjel-nappal vezess
 a vég nélküli autópályán.

HORVÁTH BENJI fordításai

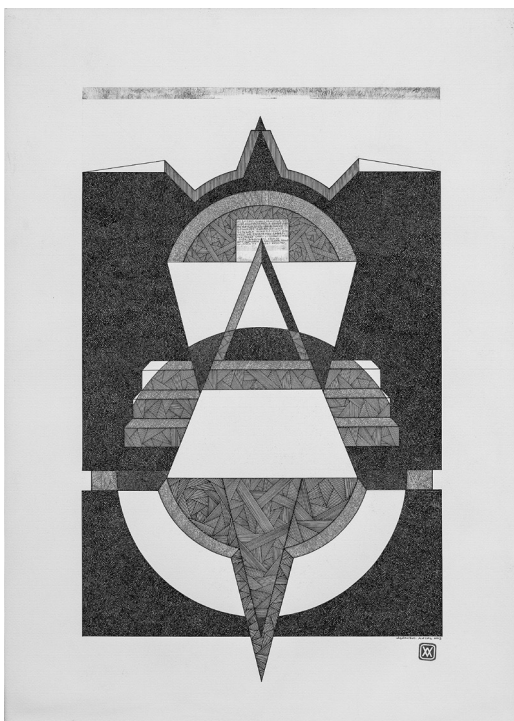


Tóth György: Emese

SZTASKÓ RICHARD

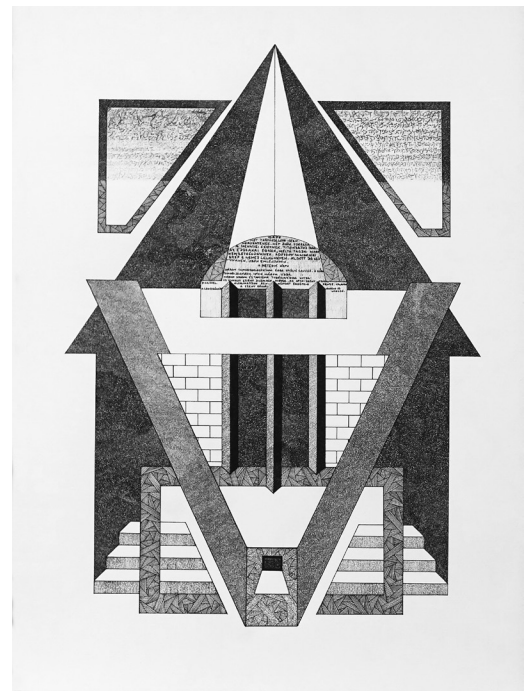
Végül mindig

Van egy kis mellékút a temető mögött, azon tudsz fölkapaszkodni az autópályán átívelő hidak egyikére. Ha úgy adódik, hogy arrafele visz az utad, akkor örülsz, amiért senki ezen a világon meg nem kér-di tőled, mégis mit keresel éppen itt. Szabad vagy, és úgy gondolsz szabadságodra, mintha az magától értetődne, akár az augusztusi csillaghullás. A hídon nincs jobb dolgod, bámulod az alattad elhúzó autók sorát, s ha innen nézed: oda tartanak; ha pedig onnan: akkor errefele jönnek; szóval mondjon akárki akármit, valójában senki sem mozdul semerre. A kamionoknak persze jelzed, hogy dudáljanak, s ha véletlen valamelyik dudál, legalább lesz sikerélményed a napra. Büszkén nézel majd otthon a foltos tükörbe, csak ki ne hízd az új bőrödöt, abban nem lesz semmi köszönet. A mellékút oldalában, ki tudja, met-től meddig, erdős terület – gazzal, akáccal, nyárral, nyírral fölvert menedék a vadak-madarak, férgek-bogarak, kígyók-egerek, és persze azok számára, akik hűség-gel gondolnak elérhetetlen álmaik romos halmára. Végül az akácok tövében ismerős bokrokra lelsz, a tenyeresen összetett, fogazott levelek láttán eszedbe jut, amit valaha valakitől hallottál („Ettől is ugyan-úgy be lehet állni, csak megvan a mód-ja.”), és a cselekvés útjára lépsz: olyan ve-hemenciával téped a töveket, leveleket, mintha halott anyád sírjára készülnél csokrot vinni. A kívánt hatás eléréséhez (csak fele annyira legyen jó, mint a Fehér Özvegy csókja) ecetbe kell áztatnod a nö-vény származékaid, arról persze fingod sincs, mennyi ideig, így adsz a dolognak egy éjszakát, másnapról pedig rendületle-nül szárítod az ecetbűzös zöldet, hadd le-hessen majd füstölni. Mikor eljön a pillan-at, rájössz, nincs kéznél papír: se roll, se



Vásárhelyi Antal: *Képeslap Csíkszeredából*

hosszú, se kicsi, se semmi, ezért kényte-len vagy a múltheti tévéújság lapjaiból té-pett csíkokba tekerni a blantot (s persze bízol abban, hogy amire készülsz, az jól fog elsülni, mert mindent beborít az ecet-tel föllazított, macskahúgyra emlékeztető szag), de a ragasztócsík hiányában semmi sem tartja a blázt, mindegy, szarni rá, le-gyintesz, rágyújtasz, és már szívod is, de az első lent tartott slukk után érzed, eb-ből, barátom, nem lesz semmi, de hogy ne érje szó a ház elejét, tisztességgel végig-szívod a keddtől csütörtökig tartó műso-rokat, csak úgy izzik a sok szappanopera, híradó és tévéshow, hamuvá lesz a három-száz karakterbe sűrített színes bulvárcik-kek tömkelege, a pixelhibás fekete-fehér képek eredeti ízt kölcsönöznek a füstnek, még jó, hogy a fáskamra mögötti rejteked (ahol a tanácstalanokra jellemző maga-biztossággal guggolsz) kellőképpen elta-kar a kíváncsi szemek elől, így senki se sejtí, mi történik valójában. Mikor hosz-szú percekkel később eltaposod a staub végét, iszonytató ízek kavarnak a szá-d-ban, a halántékdobba kapaszkodó görcsök-re ügyet sem vetsz, a hamarosan föltépés-re kerülő hűtőajtóra tudsz csak gondolni, a jéghideg buborékos víz talán enyhíthet valamit, de az biztos, hogy a három-négy cigire megmaradt, kiszáritott ecetes cucc-nak tűnnie kell, nem lesz ebből betépés. A kis mellékútról, ha jössz lefelé a teme-tő mellett, óhatatlanul is a park fele visz majd a lendület, a háborús emlékmű lesz az első, amit meglátsz, és most is – mint mindig – végigbogarászod a hósi halot-takat, azt remélve, ismerős vezetéknev-re bukkansz, de senki sincs, aki ezt az egy szuszra, nyelvbtlás nélkül kimond-ható-lebetűzhető nevet viselné. Így marad a pad, s a lakáskulccsal már karistolod is szívyszerelmed monogramját a korhad-t támlába, jelet akarsz hagyni magad után az utókornak, ilyesmi intenció piszkálja a szinuszcsofordat, hogy a ketyegőben oda-bent gond nélkül meglegyen a tágulás-el-ernyedés. Jövőre persze majd újabb mo-nogram kerül a mostani alá, két év múlva pedig egy újabb, azt követően – hogy lásd: mégiscsak van egy fensőbb akarat – a pa-dot (a támlával egyetemben) eltávolítják a parkból, lecserélik ezeket a megfáradt darabokat, de nem kell aggódni, a' zille-tékesek gondoskodnak utánpótlásról, vi-szont ezek a kihelyezésre kerülő új padok olyan szépek és tiszták, simára gyalultak, a lakkozás tökéletes, hogy nincs pófád monogramokat carcolgatni a támlájuk-ba – győz a tisztesség, valaki majd úgy-is fölavatja őket. Megszomjazol. Még jó, hogy itt a kút, csak ügyeskedni kell, mert az erő, amivel a gombot nyomod a tetején, rögtön csökkenni kezd, ahogy a folyó víz-hez hajolsz, már csak szivárog, de vala-hogy megoldod, az egész kezd egy furcsa tánchoz hasonlítani, ide-oda hajolgatsz, hogy kielégítő maradjon a nyomóerő, de elegendő víz is érjen szomjad csillapításá-hoz. Legalább a darazsak most nincsenek itt (ez ritka alkalom, meg kell becsülni), a körözések-zümmögések, a kútszájon va-ló nyüzsgés, elrepülnek-visszajönnek, vi-zet visznek, hiszen valahol épül-szépül a fészek, talán pont az a másfél tenyérnyi széles, amelyik otthon a fáskamra teteje



Vásárhelyi Antal: *A harmónia alapkövei II.*

alatt pihen. Már ahhoz sincs erőd, hogy leverd egy alapos Chemotox-ráfúvás után, hiszen jövőre úgyis visszajönnek (azt nem tudod, honnan és miért, de a tapasztalat ennél tényszerűbb már nem is lehet), új generáció, új darázsdömping. De legalább most a kutat békén hagyják, csillapodik a szomj, az a kövér felhő pedig úgy dönt, négy-öt percre megpihen a nap előtt, ki-nek kell a szikrázó meg a verőfényes; elpi-henget, aztán megy tovább, ha odébb tes-sékeli egy kis szellő. Az ezredforduló előtt nem messze innen volt szerencséd megfi-gyelni a teljes napfogyatkozást, de peched-re nem jutott neked védőszemüveg, sem összetört, barna vagy zöld sörösüveg-da-rabka, ezért kénytelen voltál a lábfejedet nézni, bár tudvalevő, az cipőben sem a leg-különösebb látvány, de szerencsére később besötétedett annyira, hogy fölnézhetél az égre, és ott, abban a szakrális pillanatban (talán pont akkor kezdett bele Szent Col-rane az angyaloknak egy lassú dzsessz-be a Mennyország egy kiváló akusztikájú termében), semmi egyébre nem gondol-tál, csak arra, „Ha úgy vesszük, ez tény-leg szép”, márpedig mi akadályozott vol-na abban, hogy úgy vedd, szóval az a pár másodperc, amíg a napfogyatkozáson tartottad a szemeid, az helyre tett min-dent. A többiek persze lenéztek, mert ne-ked nem volt menő retinabiztos szemcsid, kölcsönbe meg úgy se adnak a kedves ro-konok, nehogy lemaradjanak bármiről is, szóval gyorsan visszavándorolt bústeknős képed a lábfejedre, de tudtad, több vagy ezeknél, akármerről nézzük, akárhon-nan is számítjuk, de több. És szerencsé-re a látásod sem károsult, pedig az éle-ted során láttál már elegendő szart. Pont olyan esendő és elhagyott vagy, mint az a virág-ajándék bolt a park másik csücskén. Amióta az eszedet tudod, a kávébarna aj-tóredőny leeresztve, az ablakok belső felén fólia, ember-állat se ki, se be, csak a jó ég tudja, miért van zárva. Végül mindig an-nak lesz ereje tovább lépni, aki nemcsak hiszi, hanem érzi is, hogy a felhők mögött izzó napkorong érte van, neki szolgál –



BUNA BLANKA-BORÓKA

A mesék után

(második rész)

*De szeretnék az erdőben fa lenni,
Hogyha engem meggyújtana valaki...
Élégetném, sejhaj, ezt a cudar világot,
Ne szeresse senki az én babámat!*

...

Azt hiszem, már sosem fogok emlékezni a gondoskodó karokra.

...

Nagyon kínos pár percig fekszünk egymás mellett a fűvön, a faluvégi szomorúfüzek alatt. Gondos mozdulatokkal oldalra simítja a frizuráját, mint mindig, mikor zavarban van. Ami azért nem sűrűn fordul elő.

– Hát akkor... most jutott eszembe... – tudja, hogy azért ilyen könnyen nem visz be a zöld erdőbe. Fel is adja, csak annyit vet oda: – Kell menjek.

Hát csak ezért jött. Lejárt a félév, de én még mindig irtózom. De csak ezért jött! Milyen érdekes, hogy egy testté akart válni velem, miközben a lelke ennyire távol van. Bezzeg az enyém egyfolytában őt keresi. De ő elmegy tőlem. Ahhoz, akitől kap.

A gondolat szorítja egymáshoz az ajkaim, húzza össze a szemöldököm, tüket szúr a szemgolyómba. De még viszatartom a könnyeket, hogy láthassam a fák közül kigördülő kocsis rendszámán az első két betűt: CJ. Visszatartom, küzdök. Csak fokozatosan vezetem rá magam: CJ – rövidítés. Azt jelenti, Cluj. Magyarul Kolozs. Kolozs megye. Központja Kolozsvár. Egyetemi város. Mindjárt szétpattannak a hajszálereim a forró, sós gyötréstől. BBTE – másik rövidítés. Babeş–Bolyai Tudományegyetem. Vér folyik a szememből. A szüleim véres verejtéke, amivel a tanulmányaimat fizették. A rossz, nyughatatlan vérem, ami önmérgezően öntött el, ahányszor csak Dáviddal találkoztam. Az abortusz vére. Apám vére, ahogy mind a fejébe száll, mikor megtudja az igazat. A vér az oromból, miután pofon vág. A vér, ami hozzájuk köt, így nem dobhatnak el. A vér, ami Dávidhoz láncol, így ki-dobhatom az egész életem.

*

*Gyere, gyere, rigó, húzzad az én dalom!
Az én szívem búját csak veled siratom.
Mondd el, meddig tart egy távoli*

szerелеm,

*Ha a rózsám messziről követem!
Gyere, gyere, rigó, ülj meg a vállamon!
Vidd a leveleimet háborgó utakon!
Benne nem lesz más, csak egy*

rövid üzenet:

Hazatérek hozzád, amint tehetem!

...

Majdnem nekimentem a kapulábnak, ahogy beálltam a traktorral. Alig tudtam

lekecmeregni a két fémlépcsőn. Szédültem. A világban és a fejemben semmi sem állt, egyetlen pont, egyetlen gondolat sem volt a helyén. Szűrő csavarást éreztem az oromban, két nagyot prüszszentem, a második lendületével neki is támaszkodtam fél kézzel a szilvafának. Ahogy öklendeztem, nyál folyt végig az államon.

– Te mit ittál?

– Mit, mit, apuka! Semmit! Permeteztem egész álló nap.

Válaszoltam önérzézetesen, és az erőltetéstől kicsit berekedve. A hatötvenes román traktorunk még a kollektívából maradt, s bár javígtattuk, az ócska fülkéje már nem védett meg a méregtől. Nyomórúaknak leesni sincs idejük, reasülnek a lapira – kacagtuk el akárhányszor, mikor szóba került, hogy a Colorado-bogarak megtámadták a pityókát. De ahogy én is megtapasztaltam a méreg erejét, már nem volt olyan vicces. Kutyaúl fájt a májam. Apuka csak nézett. Akkor már ő is nagyon beteg volt. Szégyellte, hogy meggyanúsított. Most is érzem a fatörzs érdekességét, ahogy nekiteszem a halántékom. Szűr, de biztosan tart. Látás nélkül tudom, hogy tőlem alig egy méterre ott áll apám, ő is neki kell támaszkodjon a nagy keréknek. Hamar fárad, be kell menjen, hogy visszafeküdjön. Jólesett, hogy otthagytam. Mert olyan volt az egész, mintha megszegyenültem volna előtte. Épp akkor, mikor

kezdtem felfogni, hogy a helyébe kell lépjek. Ő volt az én életemben a fa: karcolt, bökött, de támaszkodhattam rá, a legnagyobb szélben is csak a koronája mozdult. Meghalt, mielőtt büszkévé tehettem volna. Azóta akárhányszor hozzá mérem magam, csak ezt a jelenetet látom.

A hazaérkezésem másnapján kimentem a mezőre. Csak úgy biciklivel. Határnézőbe, kellene mondjam, de nem lenne igaz, mert a lelkeket szemléltem, ahol fenségesen félelmetes villámok sújtottak porig, miközben kint fecskedalos napsütés pergetett ragyogást a súlyosan suhogó gabonatóblákból. Összetalálkoztam Gabi keresztapámmal.

– Hat hete nem lett eső, fiam. Kedden, mikor Varga Pistával húztuk a Fehértóba a törökbúzámat, a kapológép szikrázott. A Bátor alig bírta, mire elvégeztük, tiszta habba keverte magát. Mellettünk a fecskefarkat kicsi Faragó Botiék úgy lejárták, a ló meg se izzadt. Olyan felszerelés vót utána, hogy azt a farkára kötve es vihetete vóna. Egy kicsi, hitvány eke, s még azt se engedik le. Hát az a földbe belé kell vágjon, belé kell ásson, másképpen mit ér az egész? A tetejét egy cseppet megbezzegetik, annál egyéb semmi. Mi megcsináltuk becsülettél, de ha a Jó Isten essőt nem ad...

Egy régi álmod jutott eszembe. Hephepás talajon bukdácsoltam, a cipőm minden lépésnél nehezebb lett a ráragadt földtől. Egy súlyos fémeket kellett félig lehajolt testhelyzetben lenyomjak, miközben azt valami folyamatosan húzta előre, ki a kezeim közül. Bugyuta, ormótlan lépésekkel pró-



Tóth György: Emese

Pietà

Az öregasszony nem mozdul az ágy melől. Csak a fejét emeli föl néha. Tekintete riadtan szálldos az alacsony mennyezetű szobában. A repedezett kredencnek ütközik, a korhadt kasztn sarkának, a kopottas borítójú Bibliához a polcon. Aztán a füstös falakon függő családi fényképekre téved. Ő nincs köztük. Hogyan is lehetne?! Rajta kívül senki sem tud róla. Szülei, nagyszülei, két bátyja a koszos üveglapok alól figyelik. Arcuk komoly, tartásuk kimért. Ahogy Ervin bácsi, a Schmidt Fotográfia fényképésze megkövetelte tőlük. A régi világban nem illett léhaskodni a fényképezőgép előtt.

A kopasz, könyökvédős emberke elsőáldozáskor őt is megörökítette.

– Olyan vagy, mint egy földre szállt angyal – mondta az anyja hazafelé menet.

Szótlanul lépkedett mellette a sáros sikátorban. Az eső hidegen szemerkélt. Lába meg-megbicsaklott a két-három számmal nagyobb cipőben.

– Jézus kicsi menyasszonya lettél – folytatta az anyja. – Vigyázz, ne csalódjon benned – szorította meg nagy, csontos ujjával a kezét.

– Igen, édesanya – ismételte fejét lehajtva, csipkével szegett, fehér ruhája meglebbent a patak felől érkező iszapszagú szélben.

A telefon berregésére összerendez. Elnyúlt bábu, nehezen emelkedik föl a rozoga székről, az előszobába botorkál, fölveszi a kagylót.

– A mentő árokba dőlt – hadarja a vonal túlsó végén egy fakó női hang. – Amint lehet, meggy egy másik.

Siessenek, akarja mondani, minden perc számít, de a vonal megszakad. Hallozik néhányat bátortalanul, aztán visszabotorkál az utca felőli szobába, leroskad a székre, a lánya mellé.

Délben történt.

– A pecsétes abroszokat cserélte le éppen – mesélte Janó, a Szomjas Vándor bérlője.

– Eldőlt, mint egy zsák – vágott az alacsony kocsmáros szavába Magdus. – Még jó, hogy Bandi ott volt – folytatta a vékonydongájú cigányné. – Nélküle nem bírtuk volna hazacipelni.

– Ott voltam – morogta a természetes ács. – Rám lehet számítani. Én mindig ott vagyok, ahol kell.

Elhallgattak, az ágyra fektetett nőt nézték.

– Százas, hogy agyvérzés – szólalt meg a sűrűsödő csendben Janó. – Apám is így volt. Hívni kell a mentőt – fordult feléje. – Szekérrel több óra, míg a városba zötykölődünk.

Megvárták, míg telefonál, aztán elköszöntek. Janó maradt utoljára. A küszöbről visszafordult.

– Itt a félhavi bére – nyomott a kezébe néhány bankjegyet. – Levontam belőle a tartozását.

A koszos bankókat köténye zsebébe gyúrta. Azóta sem számolta meg őket.

Alkonyodik. Az ablakon beszüremelő napsugarak rézsútosan érik lánya ágyra kövült testét. Hatvanadik éve, nyilall belé a felismerés.

Anyja nyöszörögve feküdt az ágyon. Mintha valami iszonyatosat látott volna, szeme eszelősen fénylett beomlott arcában.

– Már nem tart sokáig – állapította meg Simon doktor délben, amikor benézett hozzájuk. – Jobb így, hogy kiadták a kórházból – tette a vállára az öreg körorvos együttérzően a kezét. – Itthon még csak más...

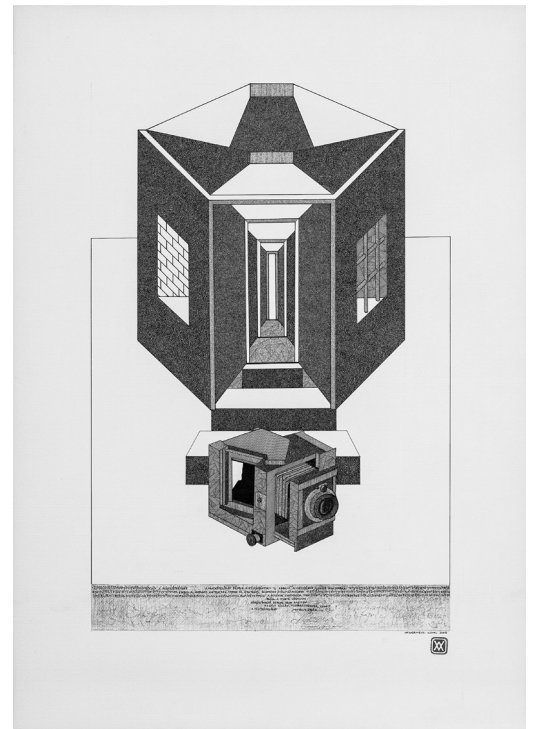
– Félek egyedül maradni vele – suttogetta. – Nagyszüleim a világra jövetelem előtt meghaltak. Apám és két bátyám a fronton veszett. Még senkit sem láttam meghalni...

– Ne félj, nincs miért – az öregember szemében könnycseppnyi fény csillant. – Maradj mellette, fogd meg a kezét, érezze, hogy nincs egyedül.

Megfogadta az idős orvos tanácsát. Minden bátorságát összeszedve haldokló anyja mellé ült. Simogatta fonnyadt, meg-megránduló kezét, nyöszörgését, összefüggéstelen szavait hallgatta. Élet és halál között vergődve mintha valami nagy titkot akart volna elárulni neki az anyja, hogy elviselhetetlen súlyától megszabadulva, lelke könnyedén átkerenghessen a túlvilág háborítatlan csendjébe. Aztán hirtelen elhallgatott, s ő hosszú percek után döbent csak rá, hogy az apróra zsugorodott testből elszállt az élet.

Most neki kellene beszélnie, elmondania lányának azt, amit elhallgatott előtte, amiről még senkinek sem szólt eddig. Kimondani végre féltve őrzött titkát még így is, hogy Annamária nincs magánál, legalább ő megkönnyebbülhetne, de csak nézi némán, tehetetlenül, s hirtelen ráeszmél, hogy már jó ideje úgy éltek egymás mellett, mint két idegen. Hogy csak a megszokás tartotta össze őket. Annak a tudata, hogy van kivel megosztani a magányt, az egyhangúan pergő napok sivárságát. Istenem, hogy megöregedett, figyelni az ágyon tornyosuló magatehetetlen testet, az őszülő hajfürtöket, a vértelen, ráncok rovátkolta arcot, a nyakra fittyedt tokát. Az eltorzult vonások mögött önkéntelenül azt a másik arcot keresi, mely nyugtalan álmaiban oly sokszor kísértette régebb.

Domokos a patak túlsó partján, a felvégen lakott a szüleinél. Nyúlánk, jóképű fiú volt. Fess fiatalember, ahogy akkoriban mondták. Tizenhat évesen szeretett belé a nála két évvel idősebb fiúba. Naviv lányszerelem volt. Naphosszat ábrándozott róla, esténként pedig azzal a gondolattal feküdt le, hogy vele fog álmodni éjjel. Ahányszor csak meglátta az utcán, az üzletben, a templomban, arcába szökött a vér, kiment lábából az erő, úgy érezte, menten elájul, Domokos azonban nem vette észre ezt a makacsul virágzó, makulátlan szenvedélyt. Vagy legalábbis úgy tett, mint aki nem látja. Az anyja temetésén szólt hozzá először. Ott állt egyedül a koporsó mellett, kábán, kísért szemekkel, amikor utolsóként odalépett hozzá. Átölelte, s miközben vigasztaló szavakat mormolt a fülébe, arca az arcához ért. Az a pillanat többet ért egész addigi életénél. Válaszként úgy megszorította a fiú karját, hogy belefájdultak az ujjai. Este, lefekvés



Vásárhelyi Antal: A fényképezőgép

után álmatlanul forgolódott a régi, szüetete ágyban. Aztán már nem bírta tovább, fölkászálódott a gyűrött lepedőről, magára kapkodta ruháját, és a kihalt utcákon át Domokosék házához osont.

– Tudtam, hogy eljössz – lépett elő a sötétségből a fiú. – Gyere, hátul a szénapadláson nem zavar meg senki. Ott csak a csillagok láthatnak meg minket.

Gondolkodás nélkül követte. Valószínűtlenül gyorsan történt. A testébe nyilalló fájdalomtól tért észhez.

– Azt hittem, hogy már nem vagy szűz – rángatta föl a nadrágját a fiú. Cigaretára gyújtott. Az apró láng az arcába világított. – Miért nem szóltál előtte? – fújta ki a füstöt.

Állát térdére hajtva a szénára terített pokrócon kuporgott. A durva szövésű anyag szúrta a bőrét. Vére a combjára száradt. A hónapok óta sóvárgott boldog beteljesülés helyett dermesztő ürességet érzett.

– Még bőven van időnk hajnalig – nyomta el a csikket a fiú. – Meglátod, jó lesz – húzódott közelebb hozzá.

– Hagyjál! – taszította el magától. – Hazakarok menni.

A fiú tekintetét kerülve fölötözött, leszédelt a létrán.

– Akkor meg minek jöttél?! – kiáltott utána a fiú. – Te akartad olyan nagyon. Azt hiszed, megszökhetsz magad elől?! – szavai kalapácsütéseként zuhogtak a csendben.

Egy hétig ki sem mozdult otthonról. Naphosszat tett-vett a házban, de bármivel is foglalta le magát, közben az az éjszaka járt az eszébe. Fölsejlettek előtte az alkalmi násznyoszolyájuk körül imbolygó árnyak, érezni vélte a fiú keserű, nikotinszagú leheletét, fülében visszhangzott ragadozó állathoz hasonló hörgése, amint a végén egész súlyával ránehezedett.

A kolomp hangjára föleszmél. A csorda eldobog lomhán a ház előtt. Föltápászkodik a székről. Odacsoszog a repedezett ru-

hásszekrényhez. Tiszta hálóinget, fehérneműt keres a lányának. Valami jobbat a sok foszlott ruhadarab között. Ne lássák a kórházban, hogy mennyire szegények. Csontos, elgörbült ujjai közé megsárgult pólya téved.

Annamária hét hónapra született. Simon doktor segítette a világra.

– Ha nem mondd meg, hogy ki az apja, nem kapsz tartásdíjat – magyarázta neki az öreg orvos.

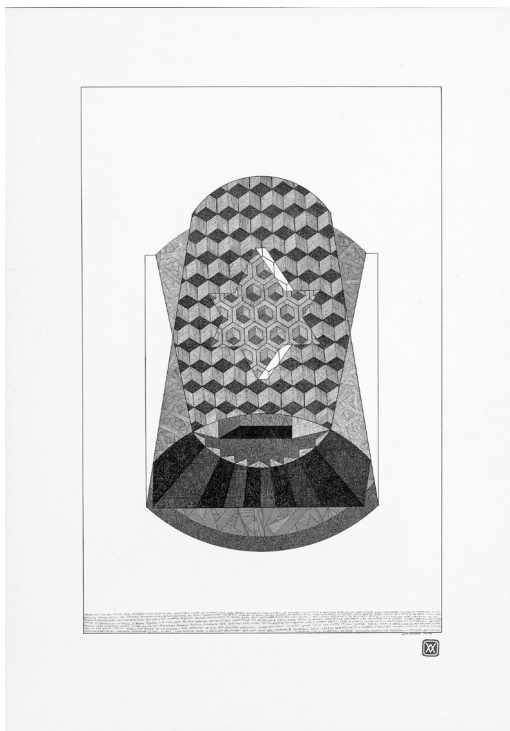
– Nem kell semmiféle pénz – makacsolta meg magát. – Egyedül is elboldogulok.

– Velem megoszthatod a titkod. Van úgy, hogy a hallgatás túl nagy teher egyetlen ember számára – próbált a lelkére beszélni a doktor. – Tőlem senki sem tudhatja meg a nevét.

– Senki sem – visszhangozta dacosan.

A fiút a találkozásuk utáni héten tucatnyi falubeli társával együtt elvitték katonának. Előző este regrutabált rendeztek a kultúrotthonban. Hajnalig mulattak, törtek-zúztak, kivert kutyákként vonítva búcsúztak szabad legényéletüktől. Öt néhány hét múlva, az öreg boltos nyugdíjaztatása után, felvették a szövetkezeti boltba eladónak. Sokáig nem látszott rajta, hogy terhes, dereka karcsú, hasa lapos maradt a hatodik hónap végéig.

Az üzletbe betérő asszonyoktól hallott Domokos felől. Azt beszélték, hogy a kiképzés után a határőrséghez került. Hogy az ott szolgáló katonáknak hazafias kötelességük felőli azokat, akik megpróbálnak átszökni a határon. Még a gyermekeknek és az asszonyoknak sem kegyelmeznek, szörnyülködtek egymás között. A golyók lyuggatta holttesteket meztelenre vetköztetve, nyitott marhavagonokban küldik vissza, hadd lássa mindenki, így járnak azok, akik el akarnak menekülni az országból. Riadtan hallgatta a rémséges történeteket. A méhében növekvő magzatra gondolt. Arra, hogy születendő gyermeke apja gyilkosként fog visszatérni. Annamária világra jövetelével aztán megszűnt a szorongása. Létezésének szeplőtelen fényénél elhalványultak a mindennapi gondok. Azt hitte, örökké fog tartani ez a kegyelmi állapot. Nem törődött a falubeliek kárhóztató tekintetével, számonkérő szavaival. Ha nekiszégezték a kérdést, kitől van a gyerek, csak mosolygott, mintha dicsérték volna. Nincs ki mind a négy kereke, terjedt el róla, az anyja halála, a magány és a terhesség elvette az eszét. A munkájával azonban meg voltak elégedve, a szülés után néhány héttel visszamehetett dolgozni. Kisbabáját magával vitte a boltba, a világ minden kincséért sem hagyta volna, hogy idegen vigyázzon rá. Már nem nyugtalankodott Domokos miatt. Ha néha szóba hozták vásárlás közben az asszonyok, mintha egy idegenről beszéltek volna előtte. Azt mondták, felvették a rendőraltiszti iskolába. Ha volt is közben otthon szabadságon vagy eltávozáson, nem látta viszont. Domokos két évvel a társai leszerelése után rendőrként tért vissza a faluba. A nyúlánk, finom arcú fiúból nagydarab, durva ábrázatú férfi lett. Pengét, a hegyeken túlról származó cingár, sebhelyes arcú őrmestert váltotta, akit áthelyeztek egy másik megyébe. Legalább közülünk való, mon-



Vásárhelyi Antal: *A méhek*

dogatták a falubeliek, könnyebb lesz szót érteni vele. Ő azonban rosszabbnak bizonyult az elődjénél. Kénye-kedve szerint bírságot, parancsolgatott, minden alkalmat kihasználta, hogy porig alázza falustársait. A szülei is rettegetek tőle. Anyja sírva panaszkolta, hogy a fiuk úgy viselkedik velük, mintha vadidegenek lennének. Esténként ingyen ivott a kocsmában, s ha berúgott, pisztolyával fenyegette a vendégeket. Ismerlek jól, ordította a megrettent férfiakra, hogy messze hallatszott az éjszakában. Hiába is tagadjátok, mind az állam ellenségei vagytok, lelőhetnétek, mint a veszett kutyát. Nem ti lennétek az elsők, akiket átküldök a másvilágra. Vele és kislányával azonban éveken át nem foglalkozott.

Villanyt gyűjt. A halványan repdeső fényben az ágy fölé hajol. Nézi a párnan szétterülő piszkosszürke hajfürtöket, az alaktalanná mállott, ráncok árkolta arcot. A mozdulatlan testből áramló sűrű verejtékszagtól görcsbe rándul a gyomra. Víz melegíti a kályhán, gyoicskendőt márt bele, letörli lánya arcát, nyakát, takarón nyugvó kezét. Önkéntelenül beszélni kezd hozzá, simogató szavakkal becézgeti, mintha még mindig az a parányi, törekeny csoda volna, akit első alkalommal alig mert kézbe venni, hogy megfürösse.

Ötéves múlt Annamária, amikor először megkérdezte. Borús tavaszi délután volt. Hidegen szemerkélt az eső. Az óvodából mentek hazafelé, a patak mellett kanyargó ösvényen. Láruk meg-megcsúszott a sárban.

– Hol van apa?! Miért nincs sose velünk?! – állt meg hirtelen a korhadt palólán.

Tudta, hogy előbb-utóbb eljön majd ez a pillanat. Megpróbált felkészülni rá, mégis villámcsapásként érte a kérdés. A zavarosan örvénylő vízre meredt, lázasan gondolkodott a válaszon.

– Édesapád egy messzi országban van – szólalt meg végül. – De erről nem sza-

bad más előtt beszélni, mert nagy baj lesz belőle.

– Igen, anya – hajtotta le a fejét kislánya. – Ne félj, senkinek sem mondom el.

Attól a naptól kezdve nem hagyta többé nyugton. Ő meg kénytelen volt folytatni, amit a rozoga pallónál elkezdett. Úgy beszélt kislányához, akár egy felnőtthez, Annamária pedig úgy hallgatta, ahogyan csak egy gyerek képes rá, ha komolyan veszik. Olyannyira vigyázott, hogy a legapróbb részlet is hitelesnek tűnjék, hogy egy idő után úgy érezte, akár így is megtörténhetett volna.

Az anyja temetése utáni éjszakán nem jött álom a szemére, mesélte. Éjfél körül zajt hallott kintről. Felkelt. Kiment az udvarra. Nem félt, talán azért, mert amitől hosszú időn át rettegett, anyja lassú halála, három nappal azelőtt bekövetkezett. A csűr padlásáról világosság szűrődött ki. Felkapaszkodott a létrán. Egy fiú ült a sarokban. Villanylámpájának fénye az arcára esett. Mintha nem erről a világról való lett volna, ilyen szép arcot ő még soha életében nem látott.

– Elromlott, nem tudom lekapcsolni – mosolygott rá bocsánatkérően a fiú, s az elemeket kiszedte a lámpából. – Biztosan megijesztett a fénye.

– Már nem félek semmitől sem – ült le melléje.

A szalmaszálak csupasz lábszárát csiklandozták. Felhúzta térdét. Egy idő után a fiú válla az övéhez ért. Nem húzódtott el, hagyta, hogy lassan visszatérjen beléje az élet.

– Maradhatok éjszakára? – szólalt meg a fiú. – Holnap hajnalban tovább megyek.

– Hová? – fordult feléje.

– El ebből az országból.

– Le fognak löni a határon – bújt hozzá.

– Honnan tudod? – simogatta meg a hátát a fiú.

– Már megint félek.

– Rajtam nem fognak a golyók – nevette a fiú. – Nem felejttem el, hogy befogadtál – ölelte magához.

Hajnalban arra ébredt, hogy fázik. Egyedül feküdt a szalmán. Arra gondolt, még a nevét sem tudja annak az idegen fiúnak. Azon az éjszakán lettél te, mondta kislányának. Félelemből és reményből születted.

A gyoicsot a melegvizes edénybe ejti. Ül a lánya mellett. Beszél hozzá halkan, mint régen, becézgeti, gyűrött arcát simogatja. A villanyfény fakó aurát von köréjük.

Annamária nem elégedett meg azzal, amit a találkozásukról mesélt. Kíváncsi volt, mi lett az apjával. Tud-e az ő létezéséről?

Az első különleges ajándékot, egy sírónévető hajasbabát, hatodik születésnapjára kapta.

– Tőle van – súgta a fülébe, hogy még a falon sorakozó fényképek se hallhasák meg. – Tud rólad. Látod, fontos vagy számára.

Aztán jött sorra a többi küldemény, éveken át, karácsonyra, húsvétra, születésnapra. Előbb játékok, édességek, gyerekholmik. Pár évvel később aztán kamaszlánynak való cipők, ruhaneműk,

>>>>> folytatás a 16. oldalon

piperecikkek. Eredetük titka s a vára-
kozás boldog izgalma még különle-
gebbé varázsolta ezeket lánya szemében.
Az ajándékokat a megyeközpont külföldi-
eknek fenntartott butikjából szerezte be.
Mindig akadt valaki a vadregényes kör-
nyékre kíváncsi, külföldi turisták közül,
aki valutára váltott pénzen megvette neki
az Annamária számára kiszemelt árukat.
Fizetése nagy részét ezekre a méregdrága
holmikra költötte. A mindennapi kiadá-
sokra alig maradt pénze. Egyre rosszabb
körülmények között éltek, serdülő lánya
mégsem emiatt kezdett lázadni.

– Miért nem jön vissza apa?! – nyaggat-
ta. – Ha olyan sokat jelentek neki, láto-
gasson meg!

– Még nem jött el az ideje – magyarázta. –
Aki innen ment el, annak nehéz visszajönni.

Elkíséri a kórházba, talán megengedik,
hogy vele maradjon, fordul a falon függő
fotográfia felé. Lehet, hogy ott mégis el
tudja mondani. Lehet, hogy... Leveti házi
köntösét, utcai ruhát vesz magára. Rozo-
ga marionett, reszket, mozdulatai akadoz-
nak. Kapkodva szedi a levegőt, mintha lé-
lekszakadva szaladt volna.

– Már azt hittem, elvesztél – sóhajtott
föl megkönnyebbülve. – Az egész falut ös-
zsejártam érted, az erdőben is kerestelek.

Lihegve állt a fogda ajtajában. Anna-
mária a fejét a térdére hajtva gubbasztott
a rácsos ablak alatti padon. Csapzott haja
arcába hullott. Mintha hajdani önmagát
látta volna kuporogni a szürke falak fog-
ságában. Aztán a föléljük tornyosuló férfi-
ra lesett. Vajon mi maradt Domokosból eb-
ben a durva, pálinkaszagtól bűzlő, testes
alakban? Lehet, mindig is ilyen volt, csak
ő képzelte másnak.

– A kisasszonyt a megyehatáron kap-
csolta le egy járőröző kollega, autóstop-
polt a drága. Egy tizenhárom éves lány-
nak szürkeütközletkor semmi keresnivalója
az országúton. Értve vagyok?! – röffent An-
namáriára a nagydarab ember. – Halljam,
az anyád istenit, hová igyekezted?!

– Ahhoz magának semmi köze! – kapta
föl a fejét dacosan Annamária.

Önkéntelenül közelebb lépett a lányá-
hoz, hogy megvédje.

– Itt én döntöm el, hogy mihez van kö-
zöm! – üvöltötte a férfi. Tekintete elborult,
zubbonya gallérja fölött az erek ijesztő-
en kidagadtak. – Ha másként nem megy,
majd kiverem belőled, te kis szuka.

– Nyúljon csak hozzám, az apám majd
megbosszulja – sziszegte Annamária.

– Miért, ki lánya vagy?! – bicsaklott
meg a rekedt hang. – Na, halljam!

– Az enyém – szólt közbe ő minden bá-
torságát összeszedve. – Kérem, engedje el.
– Vigye, mielőtt meggondolnám magam
– meredt rá a zavaros szempár.

– Hogy tehettél ilyet?! – korholta lá-
nyát hazafelé menet. – Mégis hova akar-
tál menni?!

– Apa után. Pont te nem érted?! – kiál-
totta könnyeivel küszködve Annamária. –
Rég férjhez mehettél volna máshoz, de te
is úgy várod, mint én, hogy visszatérjen.
Mondd, hogy nincs igazam!

– Nem tudom, hol van – tért ki a válasz
elől. – Az ajándékokat a Vöröskereszt út-

ján küldi. – Mondtam már, a nevét sem tu-
dom, de kis más lehetne, ha nem ő.

Hazaérve lánya a szobába futott, ágyra
ültetett hajasbabáját földhöz vágta, meg-
taposta. Mintha valódi csontok törtek vol-
na össze, a háborzongató recsegés még
sokáig visszhangzott a fülében.

– Nekem ő kell! – borult zokogva az ágy-
ra. – Addig nem nyugszom, amíg meg nem
találom!

Benne is összetört valami azon a na-
pon, de erre csak később jött rá. Akkor a
döbbenet minden más érzést elhomályosí-
tott benne. Annamária másnap bocsána-
tot kért ugyan, őszinte megbánás tükröz-
ődött a tekintetében, de az általa okozott
seb nem gyógyult be teljesen. Ha a törté-
tekre gondolt, tompa fájdalom fogta el leg-
belül, mintha lánya őt vágta volna földhöz,
taposta volna meg tehetetlen dühében.
Annamária különben ráhibázott az igaz-
ságra, más férfi nem volt az életében.

Lánya komolyan gondolta, amit kama-
szos hévvel megfogadott, ha nem bírta
már a hiábavaló várakozást, fogta magát
és elszökött otthonról. Bolond az a faty-
tyú, akárcsak az anyja, terjedt el róla fa-
luszerte. Volt, amikor magától hazajött,
volt, amikor erőszakkal hozták vissza.
Amikor utána kellett mennie a rendőrörs-
re, a nagydarab, egyenruhás férfi, akit
képtelen volt a nevére szólítani, csak hosz-
szas könyörögés után engedte szabadon.
A környék minden rendőrörsén tudtak
már a lányról, híre eljutott a szomszédos
megyébe is. Javítóintézetbe kerül, ha így
folytatja, figyelmeztették, de mindig köz-
bejött valami, ami elterelte a hatóság fi-
gyelmét lánya bolondériájáról. Külföldi
kémekeket, a hegyekben bujkáló ellenálló-
kat keresnek, suttogták a faluban. Valami
nagy dolog van készülöben. Ő meg hiába
érvelt, könyörgött, próbált Annamária lel-
kére beszélni, hogy maradjon vesztég, két-
ségbeesett kísérletei kudarcot vallottak.
Végső elkeseredésében Simon doktorhoz
fordult segítségért.

– Annamáriának a lelke beteg – tárta
szét két kezét tehetetlenül az idős orvos. –
Beszélne vele, talán az segítene.

Pár hónapra rá aztán, amikor meghalt
az öregember, gyötrő kétségeivel végleg
magára maradt.

Lánya hosszú éveken át várta képzelet-
beli apját, próbált a nyomára bukkanni.
Az után is, hogy elmaradtak az ajándékok,
s neki már nem volt, mit mesélnie róla. Istenem,
hányszor megkísérelte elmondani
Annamáriának az igazságot, de az utolsó
pillanatban mindig meghátrált! Attól félt,
nagyobb bajt okoz neki azzal, ha megtudja,
hogy hazudott. Lánya közben elvégezte a
vendéglátóipari szakiskolát, pincérnő lett
belőle, elköltözött otthonról, csak ritkán
látogatott haza. A megye gyógyvizeiről hí-
res üdülőhelyén dolgozott egy szállodában.
Ott kapott rá a dohányzásra. Drága angol
és amerikai cigarettákat szívott.

– Ő is biztosan ilyeneket szív – révedt az
ujjai között parázsló cigarettára. – Ilyen-
kor mintha a közelemben lenne.

Hazalátogatásai után a dohányfüst az
elérhetetlen világ édeskés illataként még
napokig érződött a házban. Egyszer az
asztalon maradt dobozból, maga sem tud-
ja, miért, eltett néhány szálát.

A szoba túlsó sarkában komorló kasz-
tenhez sántikál. Lehajol, kihúzza a fió-
kot. A rozsdás pléhdoboz alján a véres téli
napokról tudósító megsárgult újságkivá-
gások között három megpenészedett ci-
garetta lapul. A töredezett szélű papír-
szeleteken lyukas zászlók, kifakult arcú
katonák, civilek fényképei.

A forradalom kitörésének hírére a falu-
ban is elszabadultak az indulatok. Borús
decemberi nap volt. Alkonyodott. Homlo-
kát a konyha ablakához nyomva figyelte,
amint a patak túlsó partján a pálinkától
és a váratlan szabadságtól megrészegült
férfiak a rendőrség épületénél gyülekez-
nek. Falkában, mint a farkasok, nézte a
havon összeérő szürke árnyakat.

– Gyere ki, renegát! – üvöltöttek. – Nézz
a szemünkbe!

Elhallgattak. Egy ideig a hóban topo-
rogtak, aztán újrakezdték.

– Gyáva szar! – ordították. – Ha nem
jössz, kihozunk mi!

Mintha fekete-fehér filmen látta volna,
meglódultak, betörték az ajtót, egymás he-
gyén-hátán tódultak az épületbe. A nagy-
darab, szakadt egyenruhás rendőrnek va-
lahogy sikerült kimenekülnie. A befagyott
patakon át egyenesen feléje tartott. Már a
kapunál volt, amikor a felbőszült falube-
liek utolérték. Az utca közepére rángat-
ták, körbeállták, ütötték-verték, ahol ér-
ték, a földre lökték, rugdosták, rátapostak.
Tágra meredt szemmel nézte, mint verik
agyon, vetkőztetik meztelenre, vizelnek rá
a vértócsában tornyosuló holtestre. Aztán
a rendőrségről ölszámba kihordott iratokat
rádobálták, meggyújtották. A lángok ser-
cegve csaptak a magasba. Még akkor is
ott állt, homlokát az ablakhoz tapasztva,
amikor már messze járt a tömeg. Mintha a
kinti hideg a csontjain át az agyába szivár-
gott volna, dermedten figyelte, amint az
alaktalan szeszesegett hústömeg fölül a
pernye fekete pillangói elkerengnek a csil-
laltalan éjszakában.

Visszateszi a dobozba a foszladozó új-
ságkivágásokat. Az ágyhoz csoszog. Só-
haj. Lehetett volna másként is. Istenem,
hogy örvendett, amikor egy idő után a lá-
nya nem beszélt többé az apjáról! Azt hit-
te, normális életet fog élni. Férjhez megy,
gyerekei születnek. De még vele sem jött
ki. Rájött, hogy az a képzeletbeli apa volt
az igazi kapocs közöttük. A róla szóló sza-
vak kötötték össze őket. Annamária pár
évvel a változások után hazaköltözött. Ha
kérdte, miért, azt válaszolta, csak. Ha
tervei felől érdeklődött, a fejét rázta né-
mán. Janónak, a szomszédos faluból átte-
lepedett vállalkozónak a kocsmájában dol-
gozott mindeneként.

– Bocsáss meg – simít végig lánya for-
mátlan maszkká puffadt arcán.

Közeledő motorzúgást hall, gumibron-
csok csikorgását a kavicsos úton. A jármű
megáll a ház előtt. Kékesen lüktető fény
lengi be az alacsony helyiséget. Fehér ala-
kok lépnek a szobába. Az ágyhoz mennek.
Főlemelik lánya irdatlan testét, mely most
mégis oly könnyűnek tűnik, mint elhaló
sóhaj, leálló szívverés, fényben rebbenő
lélek. Egy szempillantás az egész, s már
nincsenek is ott. Ismerős hangot hall.
A betört arcú hajasbaba nyekelve nevet
a csendben.

FERENCZI SZILÁRD

Az újra nem élhető élet jegyében

A kristálykék szemű David Attenborough leplezetlen félelemmel, némi lemondással, majd végül bizakodóan tekint a kamerába, és legalább háromszor mondja ki, hogy az *Egy élet a bolygónkon* (*A Life on Our Planet*) című netflixes, 83 perces természetdoku-életrajzi film a saját tanúvallomása. Tanúvallomása mely perben? Milyen bűntényt követett el kicsoda, aminek ez az agg lovag tanúja volt? – kérdezi az egyszerű néző, jóllehet tudhatná, hiszen elég egyértelműen őt nézi a 94 éves szempár. Ezen a ponton illene tudatosítani: mi vagyunk a tettesek. No de ki az áldozat? – hangzik az újabb naiv kérdés, s a válasz: megint mi. Mi, emberek, mindannyian. Az önpusztítás örök bajnokai.

A Netflix-produkció, melyet Alastair Fothergill, Jonathan Hughes és Keith Scholey rendeztek – mind kipróbált természetfilmek – 2020 októberétől ki tudja, meddig látható online streamingben. Főszereplője Attenborough és a természet, továbbá az idős természetbúvár szakmai életének vázlatos idővonala, melyen az alkotók érezhető tükrötetésben szemléltetik az emberpopuláció, valamint a levegő széndioxid-tartalma növekedését szemben a más életformák kipusztulásának arányával. Körülbelül 65–70 év hosszan tartó időszakon át nézzük tehát – háttérben Attenborough hangos eligazítójával, aki gyakran premier plánban magyaráz – a különféle életformák eleinte lassú, majd gyors leépülését. Azazhogy leépítését, mert a megfogyatkozott életállomány egész konkrétan a mi lassú szívós pusztító munkánk eredménye. Szárazföldön, vízben, levegőben egyaránt. Míg Attenborough meséli, hogy mi mindent hagytunk veszni annak érdekében, hogy nagyjából az utóbbi két évszázad során jóllakhasunk és a pénztárcánk is dagadjon, az ő közreműködésével forgatott korábbi természetfilmekből és -sorozatokból kapunk gazdag válogatást annak érdekében, hogy veszteségérzetünk kellően felerősödjék.



Amikor pedig a rombolás leltára csúcsra jut (például azon a döbbenetes számsoron keresztül is, hogy a bolygó élőlénytömegének mindössze 4%-át jelentik a vadon élő állatok, de a bedarálásra váró haszonállataink úgy uszkuje felét), gyors előre tekintés következik abba a jövőbe, amelyet Attenborough már nem ér meg, és itt – ha eddig nem vettük komolyan a múltat és a jelent – valóban illene aggódni. Az előrejelzés iszonyatos, az elszabaduló természeti



ti jelenségek hangzavarába viharos dobverések és nyújtottan rezgő húrszólások keverednek. De – újabb fordulat – nincs minden veszve. Okosan, személyi, kisközösségi, országos, globális szinten változtatni tudunk, nagyobb befektetésekkel és viszonylag egyszerű életmód-változtatással – áll hozzá optimistán Attenborough. Nem szükséges tehát belerokkannunk, hogy a természet egykori egyensúlya visszaálljon. Tartozunk élőlénytársainknak velem, de elsősorban magunknak tartozunk, ha nem kívánunk besorozni a kipusztult fajok közé.

Mindezt két bejátszást keretezi Pripjatyból, a csernobili atomkatasztrófa közvetlen szomszédságából, abból a sietősen kiürített ukrainai városból, ahol bár sok tömbház és középület máig üresen áll, tulajdonképpen ismét úrrá lett rajta a zöld természet, buja erdő nőtt a betonrésekbe. Az atomszerencsétlenséget is rossz tervezés és emberi tévedések okozták, akárcsak a globális katasztrófát. Ne legyünk már önmagunk Csernobilja – javasolja Attenborough –, mert a természet túléli, ránk nézve viszont végzetesek lehetnek saját tévedéseink. Az élővilág 94 éves szerelmesének tanúvallomása azok számára is veszjelzés kellene legyen, akik nem feltétlenül vannak meggyőződve róla, hogy a klímaváltság minden súlyával tényleg itt a nyakunkon.

A film címe nyilván az agg tudós-riporternek a természetjárásban eltöltött hosszú életművét jelöli, de egyszerre jelenti az emberiség saját egyetlen életét, melyet önkezeléssel készül kioltani, és egyszerre az összes életet mint életmindenséget ezen a magányos kék bolygón. Szubjektívizmusa, és egyben globális, szóval engem is érintő üzenete után nem múlhat el ez a filmajánló anélkül, hogy pár személyes és magam felé is fordított kíméletlen megjegyzéssel én is ne járuljak hozzá az *Egy élet a bolygónkon* befogadásához.

Ha valaki netán azt hinné 2020-ban még, az emberemlékezet óta legaktívabb hurrikánévadban és – mióta a bolygó hőmérsékletét mérik – a legmelegebb évben, hogy öngyilkos iparosító hajszánk során a bolygót rágjuk halálra, és azt kell elsősorban menteni, téved. A „Save the Planet!”

felkiáltás lényegében értelmetlen. A bolygó köszöni szépen, de megmarad. Illetve hát ugye, a mi kipusztulásunkat követően is itt lesz. Bujábban, vadabban, fenségesebben fogja újjáépíteni lassan egykori önmagát, egykori városokat, könyvtárakat, dúsított uráneróműveket fog apránként benyelni. Azután, hogy mi sikerrel eltettük magunkat láb alól. Tömeges önkinyírásra készülünk, csak előbb még el-tüntetjük a kicsiket és a védteleneket is. Akarva, vagy bármennyire akaratlanul, de nyilván mégis előre megfontolt szándékkal.

Az egész tulajdonképpen roppant ironikus és embertelen, pedig emberek cselekszik a maguk valós igényére (mely javarészt hanyagolható) és képzelt boldogítására. Az élelem-előállítás folyamatában (amit amúgy is durván elpocsékolunk) megszüntetjük élő éléskamránk jövőjét, mindenkori jelen túlélésünk érdekében bevetett túlzásainkkal a tudatos jövőrombolás veszélyes játékát őrizzük. Mindent irtunk, szándékosan vagy szándéktalanul. Aztán vészharangokat kongatunk, sietünk ültetni, konzerválni, mesterségesen megtermékenyíteni. Ebben a hajszában minden kipusztuló és kipusztított állat és növény életének elmúlásával tulajdonképpen – és roppant szemléletesen – magunk alatt vágjuk a fát. Az „önveszélyes”-t tehát bátran besorolhatjuk az emberiség alapvető tulajdonságai közé, és legalább napi egyszer emlékeztetnünk kell rá magunkat. Ugyanis az ember híresen csak a közvetlen halálveszély tudatosításakor tenne meg mindent azért, hogy visszakaphassa azt az időt, melyet becsúszós ígérettel másképpen élne, nem kitaszítva önmagát a szakadék szélére. Csak hogy immár a szakadék széle jégből van, és rohamosan olvad.

David Attenborough: Egy élet a bolygónkon (*David Attenborough: A Life on Our Planet*), színes brit életrajzi film, dokumentumfilm, 83 perc, 2020. **Rendező:** Alastair Fothergill, Jonathan Hughes, Keith Scholey. **Zene:** Steven Price. **Operatőr:** Gavin Thurston. **Vágó:** Martin Elsbury. **Szereplők:** David Attenborough, Max Hughes.

BARTHA RÉKA

Bambina, a jogvédelmi szuperhősnő

Annyira sajátos hazai sikertörténettel kezdődött az Independent Theatre Hungary online felületen megszervezett, 4. Nemzetközi Roma Színházi Fesztivál október 21-én, hogy nem győztem csodálkozni: vajon miért is nem hallottam az eddigiekben erről a sztoriról, amely a legnevesebb és legsikeresebb romániai roma üzletasszonyról szól?

Elmélázásomból eléggé gyorsan felocsúdtam, hiszen maga a *Bambina, a virágok királynője* című bukaresti előadás felépítése szolgált válaszként retorikus kérdésemre. Éppen azért jött létre ez, a dokumentarista színház eszközeit igen érdekesen használó produkció, mert – az alkotók szemszögéből – Bambina történetét legalább annyira fontos volt elmondani a világnak, mint az, hogy ebből a nyersanyagból színházi produkció készült. Pontosabban: az (online) színházi forma itt jobbra szolgálólánya volt a történeti tartalomnak, amely hihetetlenül jelképes egy etnikai közösség számára. Magyarán: ez a sikertörténet nem egyszerűen csak egy tehetős roma üzletasszonyról szóló teatrális dicshimnusz, hanem maga a nagy betűs Sikertörténet a bukaresti roma közösség és – a produkció online kereteit tekintve – immáron a nemzetközi roma társadalom számára. Azt üzenté: „igen, lehetséges a siker, át lehet törni a diszkrimináció áttörhetetlennek tűnő falait, amelyeket az előítéletek, a megfélemlítés és az ezeknek való szüntelen kiszolgáltatottság emel.” Egyébként a produkció ezen mélyebb jelentőségének volt tulajdonítható az is, hogy helyenként az észszerűség távolságtartó eszközein átlátszott az érzelem, és egy olyan szeretnivaló patetizmus, amelyet talán más kontextusban, más történetekben el sem fogadna a néző. Itt ez mélyről jövő és őszinte volt.

THEÁTRUM

Lina Victorița Georgescu, a mindenki által Bambinaként ismert és emlegetett, szív-lélek kereskedő történetének befogadásában magam is ízlelgettem ezt a patetizmust, hiszen etnikai vetületein és jelentőségén túl, ez a történet a humán mélyrétegeit is simogatta. Számomra, nem roma ember számára azt példázta, illetve azt az idealizmust táplálta bennem, hogy igenis, lehet úgy sikeres az egyén akár az üzleti szférában is, hogy a lóvé nem változtatja meg őt alapvetően, nem törli el és lúgozza ki mindazt, amire ő ezt az üzleti sikert tulajdonképpen alapozta: a szerény sorban élő, onnan induló empatikus, a környezetével autentikusan törődő, közösségekben létező és közösségét még a tehetőség magaslatain is felvállaló ember gerincét és tartását.

A 2017-ben, Bukarestben bemutatott előadás ismertetője szerint ez az első színházi produkció, amely a fővárosban és környékén



élő virágkereskedő romák hagyományairól szól, és amelynek alapját adó kutatómunka a Romániai Virágkereskedők Szövetségével partnerségben valósult meg. Az előadás szájhagyomány révén terjedő történeteket gyűjt egybe, miközben bemutatja a bukaresti virágkereskedésből élő romák helyzetét, de ugyanakkor annak a kislánynak a történetét is, aki hétévesen kezdte piaci virágárúsítással, élete alkonyán pedig már egy pénzügyi birodalmat vezetett. Az alkotók azt is megjegyzik, hogy ezek a történetek túlmutatnak a személyes élettörténet keretein, és azt is bemutatják, hogy a politikum napi döntései miként gyakorolnak hatást egy teljes céh életére, hogyan alakítják egy olyan mesterség társadalmi sorsát a jelenkori Romániában.

Bambina történetét a virágárúsokat tömörítő szövetség vezetését ellátó kisebbik fia, illetve azok a virágárúsok mesélték el, akik még emlékeznek az 1990-es évek emelkedő tündérmeséjére, amelyben egy nélküli kislányból fantasztikus üzletkötői intuícióval rendelkező üzletasszony lett, aki a virágkereskedés nemzetközi porondján is megállta a helyét, holland beszállítókkal kötött kizárólagos megállapodást.

A történetet ismertető roma színészek – Zita Moldovan, Alex Fifea és Andrei Șerban – hol amolyan műsorvezetőként, hol pedig az általuk mesélt sztori szereplőiként tűnnek fel a produkcióban, amelynek intermezzoiban jellegzetes hangszeres cigánymuzsika csendül fel, külvárosi mulatozás hangulatát, de ugyanakkor letűnt idők dicsőségét is idézve. És ez a nosztalgikus hangulat, valamint a kopár, alulvilágított, csupán jelzésszerű díszletelemekkel elképzelt, emiatt intimnek tetsző színpad is nagyon illett ahhoz a makrósztorihoz, amelyben Bambina történetét elhelyezik: a fővárosi roma virágkereskedők világháborúk sújtotta történelméhez, illetve a virágkereskedés átpolitizált jelenéhez.

Itt meg kell említenem a produkciónak egy másik sajátosságát, ami a történetiség szempontjából némiképp elfogadható, a drámai struktúrára nézvést viszont ingatag: Bambina története úgy válik ebben az építkezésben parabolává, hogy közben igencsak kilóg a militantizmus lólába. Egészen nyilvánvaló, hogy a roma közösség jogaiért való harc hevében az arányok megbicsaklanak: Bambina alakjának produkcióba való beemelése nagyon egyértelműen mutatja azt, hogy ez az előadás tulajdonképpen kiáltvány a virágkereskedők céhének elismeréséért, helyzetük rendezéséért. Ilyen értelemben a társadalmi távlatok is felsejlenek:

ha ezt a sztorit tekintjük alapként, akkor az is nyilvánvaló, hogy a romákkal szembeni diszkrimináció, a történet íve szerint, az emlékeket megszépítő múltban volt inkább élhető. Akkor a virágkereskedőknek csupán a szegénység és nélkülözés terhét, jövedelmük emberségfüggő esetlegességét kellett elviselniük, a jelenben viszont ennek sokszoros kiaknázása, politikai eszközként való felhasználása gyakorlatilag elmélyíti a társadalmi méltánytalanságot, kétségessé teszi a roma közösségre vonatkozó fellengzős „problémamegoldásnak” azt a gyakorta hangoztatott paneljét, képzetét, miszerint „a romák szegénységből való felemelkedésének egyértelmű és hatékony eszköze, lehetősége a munka”. Hát ez itt egyértelműen nem így van, sőt, egyenesen képmutató kijelentésként hat egy ilyen zsánerű megállapítás: a bukaresti kerületi polgármesterek, illetve maga a főpolgármester is olyan utánozhatatlan, cinizmussal vegyes közönnyel viszonyul a virágkereskedők tevékenységének törvényi és törvényes vetületeihez, hogy még a politikai szférában jártas ember sem győz eléggé csodálkozni ezen. A döntéshozók itt tulajdonképpen a tisztességes munkát akadályozzák, miközben íróasztaluk fiókjában valószínűleg őrizgetnek egy kellőképpen általánosan megfogalmazott, de európai szinten jól mutató intézményi stratégiát a roma közösség „társadalmi felzárkóztatásáról”.

De hadd kanyarodjam itt vissza a roma előadó-művészetre, ami éppen ebből, az imént szemléltetett társadalmi igazságtalanságból adódóan tekinti a művészeti formát szolgálóéánynak, az üzenetközvetítés eszközének. Erről a legszemléletesebben Alina Șerban színházi és filmszínész, drámaíró és rendező beszélt többször is: a roma művészek kötelessége és felelőssége közössége felemelése, ha egy alkalma is van arra, hogy bármilyen fontos helyen ezekről a kollektív jogokról szólhat, hiszen kapott hozzá egy mikrofont.

Ebben a produkcióban is ugyanezt az elhivatottságot láttam, illetve a virágkereskedő Bambina arcát, alakját a jogvédő harcok zászlóján egy dokumentarista színházi produkcióban.

Bambina, a virágok királynője. Online bemutató: 2020. október 21. **Szereplők:** Alex Fifea, Zita Moldovan, Andrei Șerban. **Zene:** Cătălin Rulea, Mamiru, Nicu Dorel, Andrei Nagy, Liviu Iancu. **Díszlet, jelmez és látványelemek:** Nona Șerbănescu. **Szöveg és kutatómunka:** Alex Fifea, Andrei Șerban, Nona Șerbănescu, Mihai Lukacs, Zita Moldovan. **Rendező:** Mihai Lukacs.

„Sose látott, mégis nagyon éles képek”

Szálinger Balázs első szépprózai köteté, az idén ősszel megjelent *Al-dunai álom* izgalmas poétikai kísérletezés eredménye. A karcsú, mondhatni aprócska könyv, amely – mint a fülszövegből megtudhatjuk – egy 2018 tavaszán történt „utazás krónikáját” igyekszik elbeszélni, félúton van az *irodalmi „melléktermék”* és a *modern útirajz* között. Irodalmi melléktermék, mivel a szerzői alkotómunka különböző fázisai – a 2018 végén megjelent 361° verseskötet és a tavaly bemutatott Puccini-darab „munkálatai” – közepette született, mintegy az azokat körülölelő inspiráló élményanyagként (vagy épp hátráltató tényezőként) elgondolható utazás apró emlékeit gyűjtve egybe. Ugyanakkor a műnek szikár struktúrát adó, lineáris elbeszélést eredményező naplóforma („Első nap...”, „Második nap...” stb.) hangsúlyozottan az esszészzerűség és az önéletrajziség kódjait is mozgató utazási irodalom hagyománya felé lép el – s ez utóbbi ambíciót a töredékes, néha már-már tessék-lássék módon összefűzött feljegyzések közé ügyesen bedolgozott kultúrhistóriai anyag is megerősíteni látszik. Jóllehet a megkapó könyvborító nagyotált ígér a magyar irodalomban leginkább Jókai *Az arany ember*éből ismert Vaskapu vidékéről, az *Al-dunai álom* inkább csak ideig-óráig felvillanó perspektívák (emlékek, tájképek, történelmi léthelyzetek) rögzítésére és az azokba való pillanatnyi belefeledkezésre vállalkozik.

kritika

„A valósággal való egyezés nem a véletlen műve. / Hanem a költői képzeleté” – olvashatjuk a mű legelején. E megállapítás nem csupán erőteljes mottó, amely ügyesen kerüli el az obligát pretextus-hajhászatot és a jelölt idézetekkel járó miszticizmust – hanem a könyv voltaképpen tétje is. Ugyanis a kötet, amely a felszínen egy, az Al-Duna vidékét bemutatni kívánó útirajzként ajánlja magát, egyszermind álom és való, világteremtő képzelet és kézzel fogható tényszerűség kapcsolatáról szóló földrajzi-kultúrtörténeti (és legalább ennyire: *esztétikai*) gondolat kísérlet. Abba az egy hónapos útba, amelyet Szálinger Balázs, várandós felesége és születendő gyermekük a történelmi Magyarország délkeleti csücskén *együtt* töltöttek, egy kedves jeselnici román pár (Gigi és Julieta) vendégszeretetét élvezve, lépten-nyomon beférkőzik a képzelet határtalansága és illuzórikussága. Mi több, a könyv végére érve a teljes ott töltött idő, a tágan értett Al-Duna vidékén (új Orsován, a Duna-könyök magaslatain, a bulgáriai Vidinben és másutt) megtett kisebb-nagyobb kirándulások, felfedezések – de ugyanígy az ötnapos pesti-dunántúli kitérő és a Szabadkán át vezetó visszaút – egészében egy furcsa nosztalgikus-elégikus álom epizódjaiként tűnnek föl. A táj végletesen poétikus átérzékenyítését azonban időről időre megakasztják a narrátor önreflexiói, kiszólásai: „Olyan ez a vidék, mint egy álom, néha meg kell ráznom magam, nehogy megszokjam. Egyáltalán nem

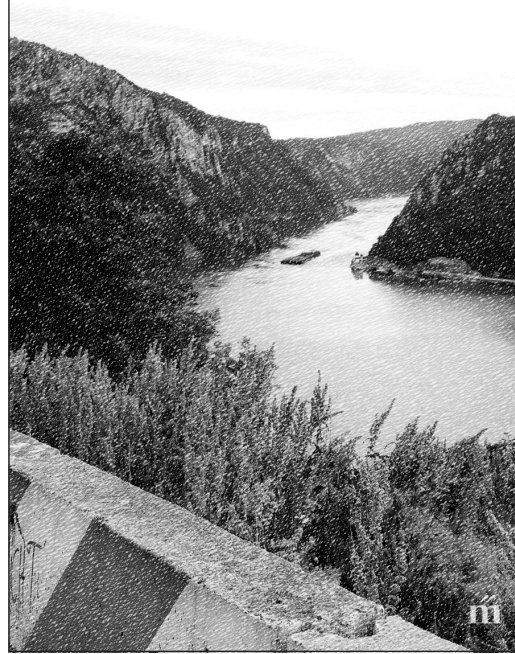
ez a normális” (194.) – az ihletett átszellemülés és józan rácsodálkozás játékos billegése dinamikát kölcsönöz a szövegnek.

Az álommotívum ismétlődése és az illuzórikusság állandó jelenléte ugyanakkor cseppet sem kizárólag a nagy hagyományokkal bíró kultúrtoposz (hindu filozófia, Calderón, Schopenhauer) túlhasználatából vagy a szerző-elbeszélő költői látásmódjából vezethető le. Az útirajz tárgya, az al-dunai táj – egészen pontosan a könyv első és utolsó pár fejezetében középpontba állított Orsova –, s annak esztétikai megtapasztalása és kultúrtörténete maga implikálja ezt a beállítást. Az a város ugyanis, amelyről az *Al-dunai álom* tetemes része szól, s amelynek igaz történetét a nyolcvanéves helybéli magyar bácsi, Marosán Valér meséli el Szálingernek, valóban az *emberi képzelet* terméke. A régi Orsova, amely az 1913-ban kisvártatva magyar közigazgatás alá vont Ada-Kaleh szigettel együtt az első világháború után Románia része lett, majd a hatvanas-hetvenes évek fordulóján a Vaskapu I. vízerőmű (a „Hidrocentrál”) megépítése miatt mesterségesen elárasztásra ítéltetett – maga a modern Atlantisz. „Az igazi kataklizma itt nem a háború volt, hanem az erőmű megépülése, a békeidők nagy vívmánya. [...] Azaz a civilizáció sikere, a tudomány [...], az emberi munka” – „Ha van békebeli pokol, az ilyen lehet.” (198-199.)

Orsova eltűnésének és az új város felépülésének (az utolsó előtti naplóbejegyzésbe illesztett) plasztikus leírásához enyhén apokaliptikus retorika társul: „A víz az erőmű megépülésével párhuzamosan, napról napra, szép lassan emelkedett. [...] Először nem jött nagy víz, de aztán egyszer több napon át esett az eső, akkor hirtelen nagyon látványos lett az új világ. [...] A régi város emlékei eltűntek. Iskolai, hivatali papírok, könyvek, tárgyak. Térképek, a város múltja, sajtója, semmi se lett megőrizve folytatva vagy felmutatva. [...] Hát így pusztult el a régi Orsova.” (200-201.) Ennek megfelelően a narrátor jövőbeli víziója – mely ugyan visszatér a képzelet-valóság egymásba csúszásához, de végtére is a *természet* organikus történelemformáló mivolta mellett tesz hitet – ugyan csak inkább kísérleties, mint felszabadító: „Az orsovai öböl nem lesz mindig öböl, egyszer újra előkerülnek a feketén konzerválódott fák és villanyoszlopok, hídpillérek és kórákások. Te is tudod, hogy így lesz, én is tudom, hogy így lesz.” (203.)

Az elsüllyedt Orsova múltjában-jelenében való fájdalmas elmerülés valósággal beleég az utazó emlékezetébe („Képek vibráltak a szemem előtt, ahogy hazavezettem Jeselnicára. Sose látott, mégis nagyon éles képek”, [202.]), ugyanakkor e tapasztalat nem csúszik át feloldhatatlan reménytelenségbe: a kultúra közösségteremtő erejébe vetett hit segít áthidalni az emberi képzelet karcos éles határait. S mindez még a szomszédos nemzetállamok nevelésében rivalizáló történelemfelfogásán oly sokszor zsörtölődő szerző-elbeszélőnek is reményt ad, a földrajzi-kulturális meghatározottságokat az identitás kifejezetten értékes dimenziójaként ismerve el. Ugyanis az *Al-dunai álom* nem csupán az elpusztult Orsova története

szálinger balázs al-dunai álom



– legalább ennyire a másik iránti fogékony-ság, a részvét nagyszerű, érzékeny könyve is. A jeselnici háziakkal, Gigivel és Juliétával való óvatos ismerkedés momentumai (a meghitt emlékidézések, a nyelvi nehézségeket leküzdését segítő Google Translate spon-tán poézisei, a közös román–magyar gasztronómiai kalandok – minden *cu paprika* és *cu cujka*) a könyv legszebb lapjai közé tartoznak. A nemzetállamok fölötti *birodalmi tudatban* rejlő mély kulturális kötelékekre (és az *idegenben* az otthonosra) való ráeszmélés pillanatát jeleníti meg a szerbiai Negotin környékén az utazó elé táruló táj látványa: „Ismeretlen tájon, egy idegenül viselkedő Duna mellől meglátni kívülről a Kárpátokat. [...] Felemelő érzés volt, hogy az ott már: a hazám. [...] Mint amikor az M7-esen Fonyód után egy-egy fasor mögött már látszik a Keszthelyi-hegység. Csak [...] élesebb, mellbevágóbb és egyszerre megnyugtatóbb volt, kívánom mindenkinek.” (99.)

S a nem ok nélkül *tavasza* (április-májusra) időzített/esett al-dunai utazásba nem csupán az önéletrajzi beszélő regionális-lokális narratívákra fogékony, igen karakterisztikus egyénisége és szellemi közege (Bréda Ferenc, Cserna-Szabó András, Király Zoltán, Bödöcs Tibor, a *Hévíz* folyóirat stb.) íródik bele, hanem az anya (Zsófi) és a születendő gyermek jelenlétének megkülönböztetett érzelmi szituációja: a *várakozás szentsége* is. Az az érzés, hogy bár „mégse sikerült se úszni, se csónakázni, se megjárni a Transalpinát, se fölmenni az Allionra”, jövőre, azután vagy valamikor egyszer úgyis „meglesz minden”. Ahogy Gigi mondja: „lefelől úszik majd a *Bebe*, utána az anyukája, végül mi ketten a csónakon *cu paprika* és *cu cujka*.” A várakozás álomszerű időszaka pedig örökké emlékezetes marad: „Tibikének van a legutóbbi estjében az, hogy ha jön a gyerek, akkor addig tartott a mi bulink, onnantól már az ő bulija kezdődik. [...] Hát mi a legszebb helyen zárhattuk a mi bulinkat, a *legszebb helyen, amit csak képzelni lehetett*.” (205.)

Szálinger Balázs: *Al-dunai álom*. Budapest, Magvető, 2020.

Vidám bestiárium

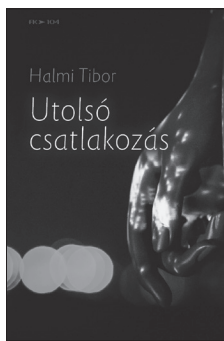
Halmi Tibor: Utolsó csatlakozás. FISZ – Apokrif, Budapest, 2019.

Már a kötet cím kapcsolódási lehetőségeket hoz létre Dsida *Nagycsütörtök* című, allegorikus költeményével. Ahogyan Dsida tekint végig a váróterem elnyűtt arcain, melyek apostolokká szentesülnek a szemében, úgy lapoz és néz körül Halmi Tibor is az európai és kultúrtörténetben. Ezt az alcím is megerősíti, miszerint a kötet „*vidám bestiárium a magyar néplélekről.*”

A nyelvezet depoetizált, mentes minden manírtól. A kultúr-elmélettel való párbeszéd mentén Szabó Marcell, a történelmi személyek megszólaltatása révén Vajna Ádám vagy akár Vas Máté, az abszurd és groteszkhez való viszonya mentén pedig Nemes Z. Márió poétikájához kapcsolódik. Például *Az őstulok árnyékában* című vers Z-kategóriás, disztópikus horrorfilmek hangulatában kíséri meg utólagosan korrigálni a történelmet, ahogy „*Göring arcát/ megették a zsidók, / és a germán szellem/ őstuloknak csúfolt marháiból/ három napon át lakmározott/ a frissen megalakult/ ENSZ-főtitkárság.*”

Gülszöveg

A kötetet két vers keretezi, melyekben az utazás és várakozás zaklatottsága uralkodik, de a végén minden a helyére áll *egy kőszén fénysugár dorombolásától.* Az első ciklusban a történelem



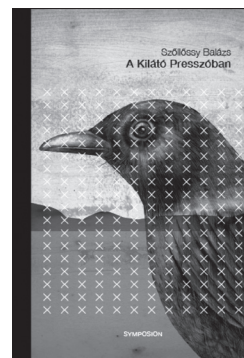
és a filozófia karöltve kelnek útra, hosszasan paroláznak Nietzsche-ről; parafrázálják, (félre)értelmezik, csak épp szóhoz jutni nem hagyják. Ezen a karneválon megfordul mindenki, aki számít: Foucault, Dürer, Bosch, a Kraken, de meg a G.I. Joe-k is.

A második ciklus egyetlen hosszúversből áll, melyben egy arisztokrata „hungarus” látogatja meg Nietzschét, aki a kötetben eleve hangsúlyos szerepet tölt be. A filozófus mindvégig a zene irtatlan erejéről beszél, de sajnos az arisztokrata botfüllű, így nem jutnak egyről a kettőre. A harmadik ciklusban pedig személyesebbre vált a hangnem, mert mit ér bármely teória, ha az ember nincs ahol éjszakázzon Budapesten?

A várakozás, a türelem és a megérkezés izgalma végigkísér a verseken: célba, vagy akár hazáérni a világtörténelmet, behozni minden kését és funkcióval bélelni ki a várakozással eltöltött időket. És mint minden váróteremben, halk zene duruzsol, nem pontosan kivethető, de vélhetően Wagner. Mint döntő csata előtt, a gyerekszoba padlóján felsorakoznak egymással szemben a játékkatonák. Viszont a játszma gyakran vérre megy.

Panoráma Uruguaytól Isztambulig

Szöllőssy Balázs: A Kilátó Presszóban. Symposion, Szabadka, 2019.



A Kilátó Presszó kétségkívül inspiratív hely, erről személyesen tapasztalatból nyilatkozhatok, hiszen ott ért a 26. születésnapom. A hely Balatonföldváron található és méltó a nevéhez: páratlan panoráma nyílik a Balatonra és a környékére. Mindenkinek csak ajánlani tudom – és így van ez Szöllőssy Balázs legfrissebb kötetével is. Áruklodó a cím, hiszen kiemelt szerepet kap a vizualitás – és ehhez szervesen hozzátársul Nagy Norbert képzőművész látványvilága is. A kötetet tarka, némiképp ironikus kollázsok, montázsok és grafikák illusztrálják. Karakteres, elbűvölő képi világuk révén szervesen együtt működnek a versekkel. Ezáltal a könyv azoknak is izgalmas lehet, akik amúgy nem szeretnek olvasni, mivel már lapozni is élvezet. Nem véletlenül nyerte el megjelenésének évében a Vajdasági Szép Magyar Könyv díjat.

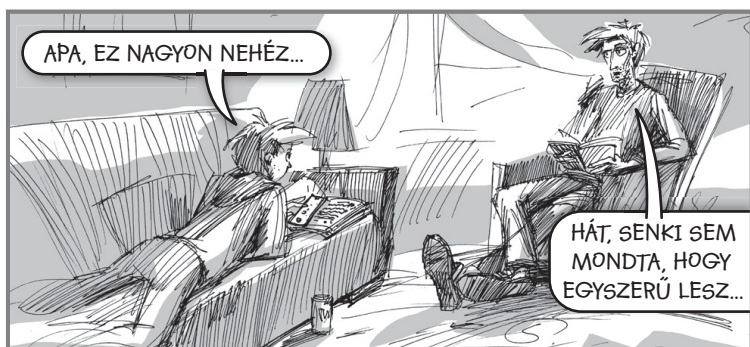
Ráadásul voltaképp két könyvet tart kezében az olvasó, mivel a kötet második felében minden egyes versnek megtalálható az angol fordítása is. Szóval ebben a versvilágban tényleg messzire el lehet látni, Isztambultól Uruguayig, Rómától Budapestig. Ugyanakkor a belső tájak sem maradnak rejtetten, világolnak az ereken csörgedező vérvörös hajnalok, hullámszik a Lagerhans-szigeetek közt a cukorszint.

A versbeszélő behatóan ismeri a test működését, ahogy egy tudatos politoxikomántól ez elvárható. A határterületek érdeklik, érvényes vízumra van belépni a téridő bármely pontjába. Öszinteségében emberi, Orbán Ottó, Petri és Ginsberg ott lopakodnak a sorok között. Hosszú mondatai jóformán döccenés nélkül gurulnak együtt az olvasóval. A kortárs lírában elég gyakori a depoetizált költői megszólalás, viszont Szöllőssy nem fél a metaforáktól, allegóriáktól, jelzőktől és ismétléses szerkezettől, ez pedig erős, recitatív jelleget kölcsönöz a szövegeknek.

Bár kerüli a végleteket, szerelem, közelet, félelem, betegség, honvágy, kíváncsiság, remény és kilátástalanság azonos érvénnyel nyilvánulnak meg. Ráadásul nem kioltják, hanem kiegészítik és erősítik egymást. Elfogadja, hogy „a világ nem célszerű”, de hiába vijjognak a vészmadarak, ő minden esendősége ellenére is cselekedni akar. Mert nem hajlandó belekényelmesedni a posztapokaliptikus tétlenségbe.

ANDRÉ FERENC

Nehéz döntés



Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

MÁRCIUS

1 HÉTFŐ Albin, Levente
2 KEDD Lujza, Magor
3 SZERDA Kornélia
4 CSÜTÖRTÖK Adorján, Kázmér
5 PÉNTEK Olivér
6 SZOMBAT Frigyes
7 VASÁRNAP Tamás

8 HÉTFŐ Apolka, Zoltán
9 KEDD Fanni, Franciska
10 SZERDA Ildikó, Olimpia
11 CSÜTÖRTÖK Bors, Szilárd
12 PÉNTEK Gergely
13 SZOMBAT Ajtony, Krisztián
14 VASÁRNAP Matild, Pólka

15 HÉTFŐ Kristóf, Lukrécia
16 KEDD Henrietta, Heni, Lujza
17 SZERDA Gertrúd, Patrik
18 CSÜTÖRTÖK Sándor, Ede
19 PÉNTEK József, Jozefina
20 SZOMBAT Klaudia, Koppány, Mór
21 VASÁRNAP Benedek, Bence

22 HÉTFŐ Beáta, Lea
23 KEDD Botond, Emőke
24 SZERDA Gábor
25 CSÜTÖRTÖK Mária
26 PÉNTEK Emánuel, Evelin, Lara, Manó
27 SZOMBAT Alpár, Hajnalka
28 VASÁRNAP Virágvasárnap, Gedeon, Gida

29 HÉTFŐ Jónás
30 KEDD Amadé, Zalán
31 SZERDA Árpád, Benó

ÁPRILIS

1 CSÜTÖRTÖK Hugó
2 PÉNTEK Nagypéntek, Áron
3 SZOMBAT Keresztély
4 VASÁRNAP Húsvét 1. n. Ambrus, Csaba

5 HÉTFŐ Húsvét 2. n. Honoráta, Kocsárd
6 KEDD Húsvét 3. n. Bíborka, Édua
7 SZERDA Ármin, Orsolya
8 CSÜTÖRTÖK Dénes, Lídia
9 PÉNTEK Dömötör
10 SZOMBAT Ezékiel, Zsolt
11 VASÁRNAP Gemma

12 HÉTFŐ Gyula
13 KEDD Ida
14 SZERDA Tibor, Tiborc
15 CSÜTÖRTÖK Emese
16 PÉNTEK Bánk, Győző
17 SZOMBAT Rudolf
18 VASÁRNAP Andrea, Ilma

19 HÉTFŐ Emma
20 KEDD Tivadar
21 SZERDA Zsombor
22 CSÜTÖRTÖK Csilla, Noé, Noémi
23 PÉNTEK Béla
24 SZOMBAT György, Györgyi, Debóra
25 VASÁRNAP Ajnácska, Csongor, Márk

26 HÉTFŐ Ervin
27 KEDD Tas, Zita
28 SZERDA Valéria
29 CSÜTÖRTÖK Tihamér
30 PÉNTEK Mariann

MÁJUS

1 SZOMBAT Fülöp, Jakab, Tétény
2 VASÁRNAP Zsigmond
3 HÉTFŐ Irma, Tímea
4 KEDD Csaba, Flórián, Mónika
5 SZERDA Gothárd, Irén, Kocsárd
6 CSÜTÖRTÖK Eliz, Frida, Ivett, Tamara
7 PÉNTEK Dalma, Gizella
8 SZOMBAT Gejza
9 VASÁRNAP Gergely, Gergő

10 HÉTFŐ Antónia, Jób, Míra
11 KEDD Imola
12 SZERDA Pongrác
13 CSÜTÖRTÖK Szervác
14 PÉNTEK Bonifác
15 SZOMBAT Izsák, Zsófia
16 VASÁRNAP Botond, Mózes

17 HÉTFŐ Andor
18 KEDD Erik, Erika, Alexa
19 SZERDA Buda, Milán, Sára
20 CSÜTÖRTÖK Bernát, Hanna
21 PÉNTEK Konstantin
22 SZOMBAT Júlia
23 VASÁRNAP Pünkösöd 1. n. Dezsó

24 HÉTFŐ Pünkösöd 2. n. Eliza, Eszter
25 KEDD Orbán
26 SZERDA Evelin, Gyöngyvér
27 CSÜTÖRTÖK Nándor
28 PÉNTEK Csanád, Emil
29 SZOMBAT Magdolna
30 VASÁRNAP Janka, Johanna

31 HÉTFŐ Angyalka, Marietta

JÚNIUS

1 KEDD Tünde
2 SZERDA Anita, Etele
3 CSÜTÖRTÖK Klotild
4 PÉNTEK Bulcsú, Ildikó
5 SZOMBAT Angéla, Fatime, Kund
6 VASÁRNAP Norbert, Szabolcs

7 HÉTFŐ Arianna, Róbert
8 KEDD Medárd
9 SZERDA Félix
10 CSÜTÖRTÖK Margit
11 PÉNTEK Barna, Barnabás
12 SZOMBAT Józsa, Sebő, Villó
13 VASÁRNAP Anetta, Antal, Tóbiás

14 HÉTFŐ Elizeus, Herta, Vazul
15 KEDD Jolán, Vid, Zója
16 SZERDA Arany, Jusztina
17 CSÜTÖRTÖK Laura, Alida
18 PÉNTEK Arnold, Márkus
19 SZOMBAT Gyárfás
20 VASÁRNAP Keve, Rafael

21 HÉTFŐ Alajos, Leila
22 KEDD Kriszta, Paulina
23 SZERDA Zolna, Zoltán, Zsolna

24 CSÜTÖRTÖK Iván
25 PÉNTEK Vilmos
26 SZOMBAT János, Pál
27 VASÁRNAP László

28 HÉTFŐ Iringó, Leó,
Levente
29 KEDD Péter, Pál
30 SZERDA Bese, Tihamér

DN • 2021

NOVEMBER

1 HÉTFŐ Itala, Marianna
2 KEDD Ilka, Ingrid
3 SZERDA Győző
4 CSÜTÖRTÖK Károly, Karola, Karolina
5 PÉNTEK Imre
6 SZOMBAT Énók, Lénárd
7 VASÁRNAP Rezsó

8 HÉTFŐ Zsombor
9 KEDD Nátánael, Tivadar
10 SZERDA Delinke, Réka
11 CSÜTÖRTÖK Márton
12 PÉNTEK Aba, Emília, Renáta
13 SZOMBAT Bulcsú, Szilvia
14 VASÁRNAP Aliz, Klementina

15 HÉTFŐ Albert, Lipót
16 KEDD Ödön
17 SZERDA Gerő, Hortenzia, Salomé

18 CSÜTÖRTÖK Jenő
19 PÉNTEK Erzsébet
20 SZOMBAT Edmond, Jolán
21 VASÁRNAP Olivér

22 HÉTFŐ Cecília, Csilla
23 KEDD Kelemen
24 SZERDA Emma, Flóra
25 CSÜTÖRTÖK Kata, Katalin
26 PÉNTEK Virág
27 SZOMBAT Elemér, Leonárd
28 VASÁRNAP Stefánia

29 HÉTFŐ Kamilla, Taksony
30 KEDD András

DECEMBER

1 SZERDA Elza, Natália
2 CSÜTÖRTÖK Aranka
3 PÉNTEK Ferenc
4 SZOMBAT Borbála, Boróka
5 VASÁRNAP Ünige, Vilma

6 HÉTFŐ Miklós
7 KEDD Ambrus, Ányos
8 SZERDA Mária, Márta
9 CSÜTÖRTÖK Gyöngyi, Leona
10 PÉNTEK Judit
11 SZOMBAT Lehel
12 VASÁRNAP Gabriella

13 HÉTFŐ Luca, Lúcia
14 KEDD Huba, Zdenkó
15 SZERDA Albina, Detre, Valér
16 CSÜTÖRTÖK Aletta, Etelka
17 PÉNTEK Lázár
18 SZOMBAT Augusztina, Töhötöm
19 VASÁRNAP Nemere, Viola

20 HÉTFŐ Domonkos, Otília
21 KEDD Tamás
22 SZERDA Anikó, Zénó
23 CSÜTÖRTÖK Viktória
24 PÉNTEK Ádám, Éva
25 SZOMBAT Karácsony 1. n.
26 VASÁRNAP Karácsony 2. n. István

27 HÉTFŐ Karácsony 3. n. János
28 KEDD Apor, Ráhel
29 SZERDA Tamás
30 CSÜTÖRTÖK Dávid, Zoárd
31 PÉNTEK Szilveszter



Bajor Andor (1927–1991)

Hangfelvétel-múzeum 9.

A vegytiszta megvilágosodást ismerhetjük fel abban a döntésben, amelynek nyomán híres zenehallgató jelenetében Hannibal Lecter doktor (*A bárányok hallgatnak*, 1991) épp Bach *Goldberg-variáció*iba merül bele, nem pedig egyéb zenébe. Kétségtelennek látszik hát, hogy Jonathan Demme rendező és Suzana Perić zenei szerkesztő a legpontosabban találta meg – hogy hosszú, módszeres kereséssel-e vagy épp hirtelenül ihletett szikraként, egyre megy – a diabolikus és briliáns intelligenciájú sorozatgyilkos jelleméhez leginkább illő „hallgatnivalót”. Érzéki gazdagság és mély, csiszolt értelmesség, fülbemészás és mérnöki fegyelem, szépség és precizitás elegyét kellett megtestesítenie a figyelemfókuszba kerülő zenének. E tekintetben csakugyan aligha mutatkozik jobb megoldás a *Goldberg-variáció*knál.

Lecter, illetőleg az őt alakító Anthony Hopkins Glenn Gould 1981-es felvételét hallgatja, amely kétségkívül jelentős tétele a Goldberg-variációk lélegzetelállító interpretációtörténeti listájának. Most mégis egy másik „múzeumi tételt” kínál nekünk: Claudio Arrau 1942-es felvételét, amelyet 2016 augusztusában restaurálva adott ki újra a Sony Classical. Ezzel a felvétellel is az a helyzet, ami sok, szerencsésen ránk maradt régiséggel: megállapíthatjuk, hogy ma már összehasonlíthatatlanul pontosabban, kiműveltebben – majd hogy azt nem mondtam, *megcsináltabban* – játsszák (meg persze sokszor előítéletebben, illetve az előítéletekkel szembeni forradalmi kapálózással). Csakhogy e régi előadások *lelke* az, ami utánozhatatlanul érvényes, igazi, beszippantó. A chilei zongorista-nagyság Arrau is úgy játszotta a BWV 988-as variációt, hogy azóta is lebilincsel. Hol üdeségével,

hol monumentalitásával, drámai szélességével vagy elműtyürkéző cizelláltságával – arauságaival.

Van, aki „bevehetetlen, de sokat ostromlott” bércnek tartja, s azt vallja: kár egyáltalán belefogni, ha nincs az előadónak érdemi mondanivalója és kiforrott koncepciója Bach egyetlen nagy ívű variációs művéről. Ehhez képest – vagy tán épp emiatt – egészen elképesztő, hányan, hányféle módon és hangszeren játszották és/vagy rögzítették hangfelvételen. Bár manapság legtöbbször zongorán adják elő, a mű *valamilyen* billentyűs hangszerre született (elsősorban csembalót kell érteni ezen). A legrégebbi fennmaradt Goldberg-hanganyagok is csembaló-előadásokról készültek (például Wanda Landowska). A zongorás és csembalós interpretációk tömegében izgalmas színfolt Jean Guillou, aki 1987 novemberében az Alpe d’Huez-i Havas Boldogasszony templomban orgonán játszotta el, Maggie Cole 1991-ben clavicembalon, Szakály Agnes és Farkas Rózsa 1998-ban cimbalmon; Catrin Finch 2008-ban hárfán. De tudunk kamarazenei felvételtől is (New European Strings Chamber Orchestra, Dmitri Sitkovetsky átiratában, 1993). És persze – merő érdekességként – muszáj a jazz-zongorista óriást, Keith Jarrettet is említenem, akinek csembalón előadott változatát 1989 januárjában rögzítették.

Bár Chilében született, és gyermekkorát is ott töltötte, a csodagyerek-számba menő Arraut (1903–1991) tízéves (!) állami ösztöndíjjal küldték Németországba. A berlini Stern konzervatóriumba jutott, ahol a Liszt-tanítvány Martin Krause irányította zenei-zongoristai fejlődését. Épp csak hogy betöltötte tizenegyedik életévét, már Liszt hírhedten

nehéz tizenkét *Transzcendentális etűdjét* és Brahms *Paganini-variációit* játszotta. Harmincegy éves volt, amikor Bach legjelentősebb billentyűs hangszerre írt műveiből tizenkét előadói estbe szervezett antológiát mutatott be. Vélhetőleg ennek a „projektnek” az előkészületei alapozták meg az említett 1942-es hangfelvételt.

Amplitúdó

Nem Arrau az egyetlen, de ő kifejezetten azok közé tartozott, akik a bachi kompozíció kristályos szerkezetét-szövetét tudatos hűséggel követték. Akkoriban még nem hasadt ketté a „rég” művek előadási koncepciójával összefüggő művészi alapmagatartás két lehetséges irányra (historikusok és kortárszenei megvalósítók). Arrau Goldberg-előadásában Bach matematikai, számszimbolikai és retorikai hitvallásának egészét jól érzékelhetjük. A kánonok, karaktervariációk, nyitány- és táncváltozatok – és persze nem utolsósorban a korabeli popzenére (értsd: két közkedvelt dalra) is épülő 30. variáció, a Quodlibet – Arrau előadásában eleven, de nem virtuózokodó, meggyőző, de nem erőszakos hangvétellel állnak elénk. Arrau artikulációja, csalhatatlan szintaktikai érzéke, a zenei romantika tanulságainak bölcs el nem utasítása egyaránt hozzájárul ahhoz, hogy a *Goldberg-variációkat* – amelyeket egykor, a mű megjelenése után egyszerű hangszeryakorlatnak tekintettek – mára *A fűga művészetéhez* fogható elismerés, áhítatos csodálat öveze.

JAKABFFY TAMÁS

Idő és fény

Két művész, két külön világ – egy kiállítás. Első ránézésre nem nagyon találni közös pontokat Tóth György többszörösen exponált, egyszerű, mégis szédítő, hideg, mégis intimitás érzését keltő aktofotográfiai – és Vásárhelyi Antal szimbólumokkal teltített, absztrakt, perspektívát és teret egyszerre kihasználó és meghazudtoló, mestereket és szellem(iség)eket megidéző munkái között.

Tóth György *Emese*-fotói az idő múlásával kacérkodnak, amíg Vásárhelyi Antal konstrukciói az örökkévalósággal járják táncukat. Tóth az ellentmondásokkal játszik, Vásárhelyi a harmóniával. Mégis, ez így túl egyszerű. Az ellentéteket könnyű kiszűrni. De nyomban eszünkbe jut a népszerű mondás: „az ellentétek vonzzák egymást.” Ebben az esetben azt mondanám, *kiegészítik* egymást. Nézzük csak:

Tóth témája, nyelve, anyaga, amivel dolgozik: a test. Vásárhelyié pedig az architektúra. Ami, mondja valahol Umberto Eco, a kozmosznak, vagyis az *ékesnek* a rendjét hivatott utánozni. Akkor induljunk ki ebből, mint kapcsolódási pont a két művész között: gondoljunk csak Leonardo da Vinci jól ismert Vitruvius-tanulmányára: az emberi test, ez a tökéletlenségében is tökéletes konstrukció, ahogyan pusztán létezése által személyességet kölcsönöz a két személytelen, de talán legtökéletesebb geometriai (kétdimenziós) formának: nevezetesen a négyzetnek és a körnek.

És akkor itt el is kezdődik a párbeszéd a fotók és a grafikák között.

Mert mi is a test? Templom, állítja több ízben is a Biblia. Mi a templom? Test, amiben egyesülhetnek a hívek. A test szövete, a sejt-falak, az atomok: tesszaláció. A tesszaláció: egymáshoz illeszkedő minták, vonalak, formák szövete – építőkövek –, ami organizmusokká, testekké áll össze. A kétdimenziós formákból épülnek fel a háromdimenziós testek – és valahogy így jut el Brunelleschi a lineáris perspektíván át az olyan csodáig, mint a firenzei dóm – többek között Vitruvius segítségével. És ha már elindulunk ezen a vonalon, lehetetlen figyelmem kívül hagyni Escher látomásait. Antikvitás, reneszánsz, modernitás – mind az ékes kozmoszban egyesül: idő az időtlenségben – és fordítva, a jelenben szemlélődő befogadó szem-

szögéből nézve: időtlenség az időben: máris ott vagyunk, ahonnan elindultunk, az idő múlása és az örökkévalóság közti feszültségnél.

A fotográfia, mint tudjuk, megállítja az időt – Vásárhelyi pedig a fényképezőgépet, ezt az időt megállító eszközt elhelyezi a folyamatos jelenben, az időtlenségben *A fényképezőgép* című munkájában. A Vásárhelyi képein felsejlő időtlenség örökös mozgást sugall, a kozmosz alakulását – ahogy Platónnál a befejezett *Létezés* az ideák (formák) sajátja, míg a miénk a befejezetlen *alakulás* –, a Tóth fényképein megfagyasztott idő (és test) e mozgás emlékét hordozza magában.

Artefaktum

Messziről nézve a szemközti csillagködök mozdulatlan formákként jelennek meg előttünk – de minél közelebb megyünk, annál több a folyamatos, megzabolázhatatlan mozgás. Olyan csillagokat is látunk, amelyek valójában már évezredek óta kihunytak – de a felmérhetetlen távolságnak köszönhetően szemünk fényképezőgépe formaként, testként megfagyasztotta őket az időben. Mindez pedig a fénynek köszönhető.

És akkor még egy kapcsolódási pontot találtunk: fény és árnyék viszonya. Tóth sem, Vásárhelyi sem nagyon használ színeket: árnyalatokkal dolgoznak. Ahogy a test felületein, úgy az építészeti formákon is a fény és árnyék feszültsége, nyelve érvényesül. Tóth fotográfiai, Vásárhelyi konstrukciói is a fény nyelvén szólalnak meg. Az idő, és az időtlenség is elmondható a fény nyelvével: máshogyan tűnnek fel a ráncok, más árnyalatokat kap a bőrfelület, más formák kerülnek előtérbe, más kilátások nyílnak meg aszerint, hogy honnan és mikor éri őket a fény. És ami az időben elenyészik, az az időtlenségben ismétlődik – mindig kicsit másképp. Ahogy a testek, ahogy a méhek, ahogy a kozmosz... szorgoskodik, rajzik, szétszóródik, megáll, újrakezd.

Ahogy Lorand Gaspar, a magyar származású francia író és fotóművész mondja: „Ott lélegzik a fény, ahol tud.”

HORVÁTH BENJI

Januári évfordulók

- 2 – 130 éve született Aron Cotruș román költő
220 éve halt meg Johann Kaspar Lavater svájci író
100 éve született Nagy Olga írónő
- 3 – 110 éve halt meg Alexandrosz Papadiamantisz görög író
- 4 – 80 éve halt meg Henri Bergson francia filozófus
980 éve halt meg Fudzsiwara no Kintó japán költő
- 5 – 100 éve született Friedrich Dürrenmatt svájci író
140 éve született Gulyás Pál irodalomtörténész
- 6 – 550 éve halt meg Antonio Beccadelli olasz költő
140 éve született Ion Minulescu román költő
- 7 – 95 éve született Mircea Sântimbreanu román író
- 8 – 420 éve született Baltasar Gracian y Morales spanyol író
100 éve született Leonardo Sciascia olasz író
- 9 – 140 éve született Giovanni Papini olasz író
70 éve halt meg Robert de Traz svájci író
- 10 – 95 éve halt meg Eino Leino finn költő
150 éve halt meg Pierre Alexis de Ponton du Terrail francia író
70 éve halt meg Sinclair Lewis amerikai író
- 11 – 95 éve született Leonid Dimov román költő
- 12 – 95 éve született Borbáth Károly erdélyi történész
45 éve halt meg Agatha Christie angol írónő
60 éve halt meg Hatvany Lajos író
145 éve született Jack London amerikai író
115 éve született Szabó T. Attila romániai magyar nyelvész
- 13 – 75 éve halt meg James Joyce ír író
- 14 – 470 éve született Abú'l-Fadl Allami iráni író

- 130 éve halt meg Szathmáry Károly író
- 15 – 230 éve született Franz Grillparzer osztrák író
- 16 – 120 éve halt meg Jules Barbier francia író
- 17 – 140 éve született Oláh Gábor költő
- 18 – 200 éve született Christian Stolberg svéd költő
- 19 – 100 éve született Mészöly Miklós
445 éve halt meg Hans Sachs német költő
145 éve született Milan Begovic horvát drámaíró
- 20 – 110 éve született Dan Faur román író
160 éve született Peter Nansen dán író
- 21 – 190 éve halt meg Achim von Arnim német költő
- 22 – 460 éve született Francis Bacon angol filozófus
145 éve született Baros Gyula irodalomtörténész
- 23 – 130 éve született Antonio Gramsci olasz irodalomtörténész
155 éve halt meg Thomas Love Peacock angol író
- 24 – 30 éve halt meg Bajor Andor író
25 éve halt meg Deák Tamás író
1945 éve született Hadrianus római költő
245 éve született Ernst Theodor Amadeus Hoffmann német író
40 éve halt meg Nagy Géza erdélyi tudós
- 25 – 195 éve született Gyulai Pál kritikus
140 éve született Emil Ludwig német író
140 éve született Pintér Jenő irodalomtörténész
- 26 – 200 éve született Teleki Sándor író
- 27 – 130 éve született Ilja Grigorjevics Ehrenburg orosz író
195 éve született Mihail Jegorovics Szaltikov-Scsedrin orosz író
- 28 – 160 éve halt meg Henri Murger francia író
- 30 – 240 éve született Adalbert von Chamisso német író

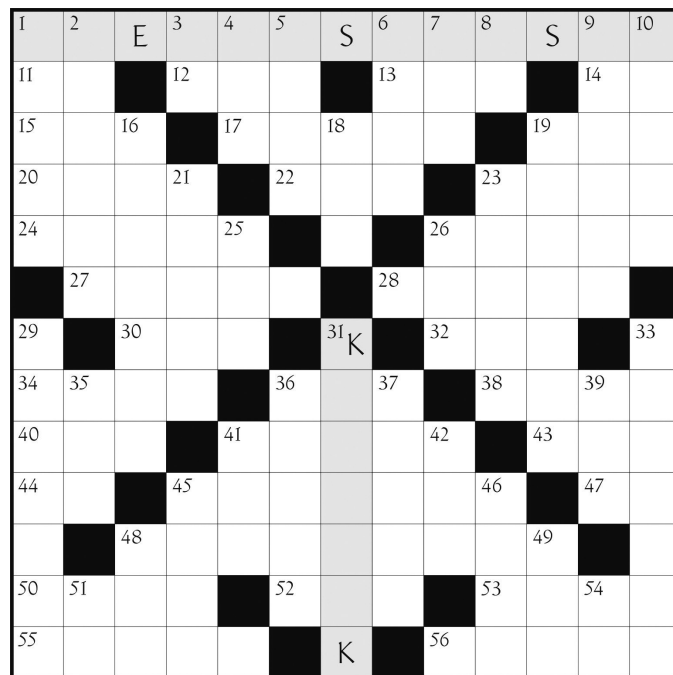
Csalódás

Tehetségtelen emberek soha nem okoznak csalódást, erre csak ...
A fősorok Bársony Éva fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. A folytatás kezdete. 11. A rádium vegyjele. 12. Győri ... FC; sportklub. 13. Bó. 14. Dúdoló szócska. 15. Norvég poptrió. 17. Kérést sorszámmal el lát. 19. Aratni szeretne! 20. Tízcentes pénzérme Amerikában. 22. Idegen művészet! 23. Margarin márkája. 24. Szórványos női név. 26. Szervezet aktív tagja. 27. Szláv Irén. 28. Francia festő (Edgar). 30. A másikat. 32. A -nél ragpárja. 34. Lóláb végén van. 36. Festmény, fotó. 38. Eredeti füstköd! 40. Állami bevétel. 41. Sivár, kietlen. 43. Az a még távolabbi. 44. Igen, oroszul. 45. Mosott ruhát száradni aggat. 47. Vagy, angolul. 48. Szájalás, visszabeszélés. 50. Berlini cél! 52. Levegő, görögül. 53. Éle-

tet eltölt. 55. Ócska holmi. 56. Meg nem engedő.

FÜGGŐLEGES: 1. Tizenhárom vértanú jelzője. 2. Paul Gauguin szigete. 3. A hélium vegyjele. 4. Becézett Etele. 5. Elhízás jele. 6. Francia állam! 7. Vízlezáró építmény. 8. Egyből kettő! 9. Bútor jelzője lehet. 10. Doha a fővárosa. 16. Állóvíz a Bărăganban. 18. Trombitahang. 19. Vackor. 21. Lizácskának is becézik. 23. Foggal őrlés. 25. Hangya, angolul. 26. Mázol, fest. 29. Egyre fogyatkozó. 31. A folytatás befejezése. 33. Tarlóhántást végző. 35. ...-Kalleh; al-dunai sziget volt. 36. Dél...; ázsiai ország. 37. Néhány magyar színész (Antal). 39. Mosópor márkája. 41. Bimbós ...; főzeléknövény. 42. Relatív, röviden. 45. Csordultig. 46. ... rege; Shakespeare színműve. 48. Mohamedán fejedő. 49. Ső, Lyonban! 51. Úgyszintén. 54. Csokoládéfajta.



A Helikon 2020/23-as lapszámában közölt Dohnányi című rejtvény megfejtése: *Szegedi Mise, A vajda tornya.*



R. T.



Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.



Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő:
KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont